ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad augustus/september 1993 week 31 t/m 40 70

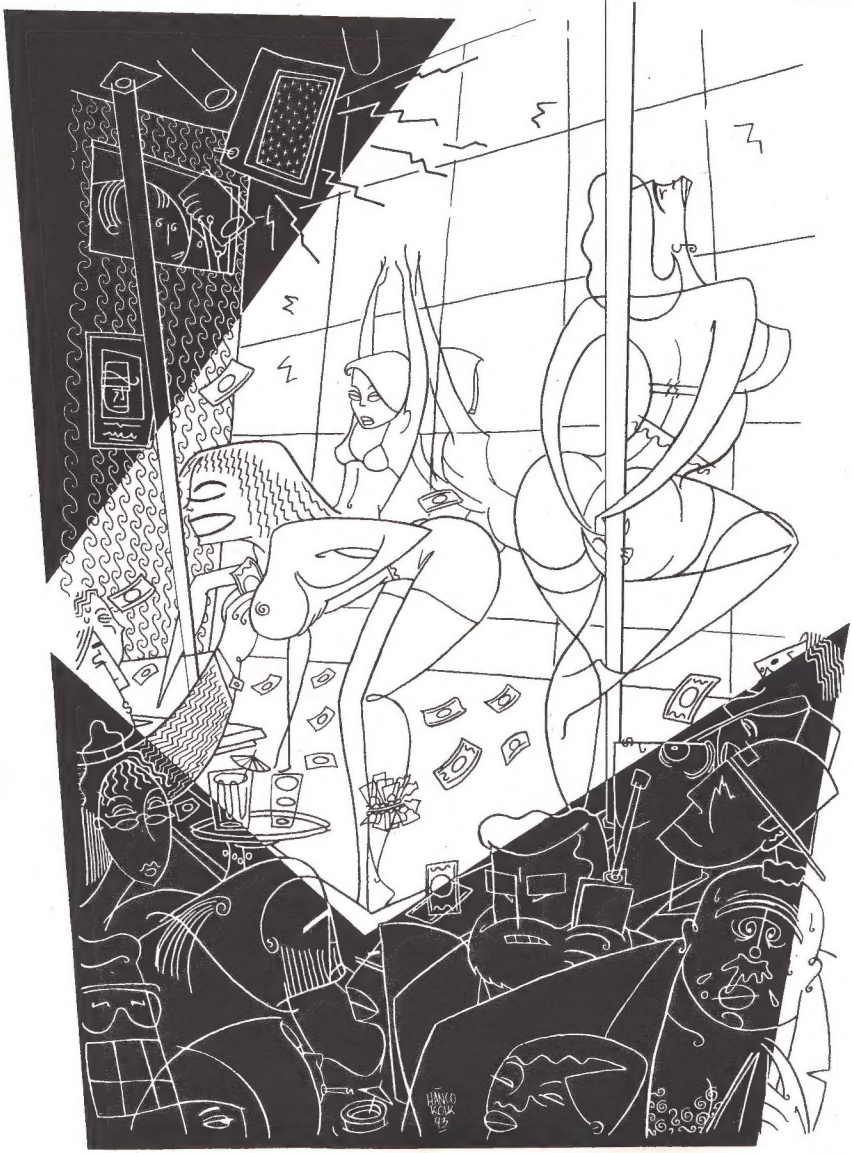

Bij de voorplaat: *Club Paradise*, een prent van Hanco Kolk uit De Serie (zie PrikBord).

KLASSIEK

De bezoekers van de beurs in Dordrecht waren de eersten die hun boekenkast konden verfraaien met een stuk Nederlandse stripgeschiedenis, maar nu ligt de weg naar dat geluk ook voor jou open. De tweede bundeling van oude, niet meer verkrijgbare ZozoLala's is een feit! De nummers 13-24 zijn in een oplage van 200 exemplaren herdrukt. Zolang de voorraad strekt; een schat aan informatie, het "och ja, ...toen"-gevoel, het tijdsbeeld... Je vindt het allemaal terug in deze tweede bundel. Nummer drie (de nummers 25-36) staat voor volgend jaar gepland. En als we het toch over klassiekers hebben: *De Pinguïns* zijn weer terug. Het succes van hun voortplantingsgedrag mag dan voor de nodige problemen zorgen, het verzekert ze echter ook van een onuitwisbare plaats in de Nederlandse strip, nou ja, ...dit blad. En Hanco Kolk? De tijd zal leren of hij tot de klassiekers behoort. Een goede vader is hij in ieder geval wèl.

Mike

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

DE BALLOON EXPRESS
Klein Schavernek 4
8911 BV Leeuwarden
(058-127997)

DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH Zwolle
(038-221077)

BOEKIE
Reigerstraat 24
1781 VH Den Helder
(02230-12377)

BOLSTER
Koninginnesingel 43
5911 KD Venlo
(077-544069)

't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a
3122 GB Schiedam
(010-4262584)

BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP Alkmaar
(072-121916)

DICK BOS
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam
(010-4613147)

DONNER BOEKEN
Lijnbaan 150
3012 ER Rotterdam
(010-4132070)

DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC Leiden
(071-126404)

FRANKA
Torenstraat 9 (Torenpassage)
4811 XV Breda
(076-214153)

HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR Hoorn
(02290-18623)

LAMBIEK
Kerkstraat 78
1071 GN Amsterdam
(020-62667543)

LAND VAN LANGVERGETEN
Nieuwe Ebbingstraat 19
9712 NC Groningen
(050-148540)

MIEKE'S STRIPTIEK
Chassésstraat 71
2518 RW Den Haag
(070-3650738)

MODERN PAPIER
Pelsterstraat 20
9711 KL Groningen
(050-132521)

NOORD
1e Middellandstraat 110c
3021 BH Rotterdam
(010-4258756)

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 JX Rotterdam
(010-4664368)

OOM WIM
Reestraat 24
1016 DN Amsterdam
(020-6220402)

HET PAARD VAN TROJE
Langevorststraat 2
4461 JP Goes
(01100-14691)

PANDA
Frederikstraat 955-959
2514 LJ Den Haag
(070-3635950)

HET PERRON
St. Janstraat 13
4331 KA Middelburg
(01180-34747)

PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR Utrecht
(030-318472)

PLAATJES-BOEKJES
Herenstraat 77
1211 CA Hilversum
(035-233646)

DE RAT
Korfmakersstraat 3
8911 LA Leeuwarden
(058-151600)

RICHARD
Rombout Hogerbeetstraat 78
1052 HX Amsterdam
(020-6842923)

SJORS
Schefferplein 1
3311 EJ Dordrecht
(078-142012)

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC Amsterdam
(020-6684764)

SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS Den Bosch
(073-145530)

STRIP EN LEKTUURSHOP
Oude Gracht 194
3511 NR Utrecht
(030-334357)

TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN Tilburg
(013-358319)

DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK Apeldoorn
(055-427202)

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
(010-4331710)

WALK IN
Fluwelen Burgwal 8a
2511 CJ Den Haag
Telefoon/Fax
(070) 36 46 336
TABAC-COMICS-MAGAZINES

ZozoLala-stripwinkels in België

ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 Geel
(014/58.43.80)

BONTE
Heidelbergstraat 5
8200 Bruggge
(050/38.35.78)

CARAPACES
Parijsstraat 16
3000 Leuven
(016/22.58.40)

COMIC STRIPS
Adegemstraat 85
2800 Mechelen
(015/20.69.70)

DE GALLIER
Beekstraat 46
3800 St. Truiden
(011/67.17.39)

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 Leuven
(016/23.55.86)

HOUTEKIET STRIPS
Dietsestraat 146
3000 Leuven
(016/23.80.12)

JOWAN
Izegemsestraat 8
8500 Kortrijk
(056/35.63.42)

MAX
Heembeeksestraat 288
1120 Brussel
(02/268.41.92)

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 Antwerpen
(03/234.23.47)

PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 Gent
(091/27.70.86)

DE POORT
Nederkouter 137
9000 Gent
(091/25.31.28)

RATTEKOPJE
Onderwijsstraat 1
8430 Middelkerke
(059/30.52.66)

DE SCHAAR
Serpentstraat 26-28
9000 Gent
(09/225.50.91)

DE STRIEP
Katelijnestraat 42
8000 Brugge
(050/33.71.12)

DE STRIPKEVER
Bruulcenter, Bruul 79
2800 Mechelen
(015/21.76.05)

TISTJEN DOP
Paterstraat 96
2300 Turnhout
(014/42.88.29)

WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 Hasselt
(011/22.82.00)

MECCANO, de LIEFDESBABY van HANCO KOLK?

ONTHULLEND

Hanco Kolk: *"Pff, weer een bevalling!"*
"Het is voornamelijk de seks die problemen geeft!"

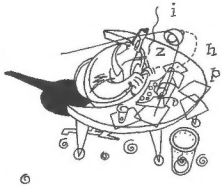

Hans van Soest

Juichend waren een klein jaar geleden de reacties op het verschijnen van Beauregard, *het eerste deel van* Meccano. *De beelden van de jet-settende medemens in het sub-tropisch gelegen Meccano vonden een gewillig publiek in de zoveel minder sub-tropische Hollandse polders. De belevenissen van de onophoudelijk sensationele primeurs producerende sterjournalist Beauregard onthulden wat er al die tijd voor de kijkers van* Glamourland *verborgen was gebleven. Ook op grafisch vlak was* Beauregard *een succes en wist Hanco Kolk met een nieuwe tekenstijl te overtuigen. Het tweede deel van* Meccano *komt eraan en vormt de aanleiding om eens wat dieper in te gaan op de nieuwe liefdesbaby van Hanco. Deel mee in het prille geluk en lees wat onze medewerker Hans van Soest op discrete wijze te weten kwam over het hoe, het wat en het waarom.*
"Mijn vriendin was degene die steeds met die pagina aan kwam zetten: 'Dit is leuk, daar moet je mee verder gaan'."
Maar laten we de meest brandende vragen nog even rusten en vooraan beginnen.

Aloys zei in een interview in dit blad, dat jij niet met modellen werkt. Toch weet je in een paar lijnen een figuur neer te zetten. Heb je dat allemaal in je hoofd zitten?

In de schetsfase denk ik nog niet aan lijnen; ik teken gewoon het figuur. In de inktfase simplificeer ik alles in lijnen. Ik werk dus in twee etappes. Het heeft voor ons als cartoontekenaars ook weinig zin om modellen te gebruiken, zoals een realist als Aloys dat doet. Hoezeer wij dat ook betreuren, want als je die modellen binnen ziet komen, dan denk je soms: 'Shit! Ik had realistisch moeten gaan tekenen!'.

Je schrijft erg veel, ook voor anderen. Heb je daar misschien iets van een speciale opleiding voor gevolgd?

Nee, de *Donald Duck (waar Kolk vroeger scenario's voor heeft geschreven, red.)* is voor mij gewoon een goede leerschool geweest. Ik heb er een bepaalde wetmatigheid geleerd, die voor mijn latere werk ook geldt. Verder moet je veel naar Hitchcock kijken, die heeft fantastische scenario's geschreven. Ik maak mijn scenario's soms veel te moeilijk voor de tekenaars. Destijds schreef ik *Falco en Donjon* voor Uco Egmond, dan zat ik soms giechelend achter de tafel: 'Dit wordt zweten voor hem'.

Aloys' laatste verhaal speelt zich, net als het jouwe, in Monaco af.

We hebben elkaar wel geïnspireerd, maar niet in de zin van: 'Goh, dat ga ik ook eens doen'. Zijn basisidee voor het verhaal is totaal anders dan het mijne en het feit dat beide ideeën elkaar kruisen in Monaco is wel leuk.

Ik heb nooit een grafische opleiding gevolgd. Aloys *(Oosterwijk, deelt tegenwoordig met Hanco Kolk een tekenstudio in Amsterdam, red.)* is tekenleraar en van hem heb ik dan ook veel geleerd, zoals het werken met penseel en effectarceringen. Zeker in mijn begintijd heeft hij me vaak geholpen als ik ergens niet meer uitkwam. Tien jaar geleden gold Tex Avery voor mij nog als de standaard: alles moest swingen! Nu heb ik dat allang niet meer.

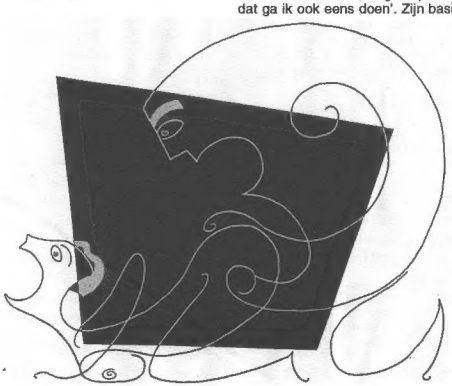

Wie geldt dan nu als je grote voorbeeld?

(grinnikt) Elvis en Picasso! Harvey Kurtzman vind ik ook geweldig; op het gebied van scenario's heb ik veel van zijn verhalen geleerd.

Hij is pro-Stef.

Ja, ik ben echt anti-Stef. Ik ben echter wel weer pro-Caroline. Zij is, samen met Sylvia Marx, de enige stevige vrouw in het verhaal; de anderen zijn hypocriete meewaaiers. Ze is wel decadent, maar dat is binnen het wereldje van *Meccano* normaal.

Heb je een hekel aan de high society?

Ach, het fascineert me ook wel. Ik heb een hekel aan mensen die doen alsof en dat zie je het meeste in die kringen. Daar wordt alles immers tien keer uitvergroot door de media. Het oorspronkelijke

idee voor *Meccano*, was een idee van Peter de Wit en mij voor de *Donald Duck*. We hadden *Chlorophyl* van Macherot als beginpunt. Die sfeer wilden we hebben, met een klein koninkje en een klein koninkrijkje. De gein ging er voor mij echter af toen bleek dat het weer zo'n gewone strip zou worden. Het zou niets toevoegen aan dat wat ik al deed. In diezelfde tijd maakte ik de eerste pagina van *Beauregard*. Het was een stijloefening, wat je nog steeds kunt zien: het is een afgeronde scène, waarmee ik nog alle kanten op kon. Ik heb hem gewoon gemaakt om me te amuseren, waarna hij gewoon ergens op een stapel belandde. Mijn vriendin was degene die steeds met die pagina aan kwam zetten: 'Dit is leuk, daar moet je mee verder gaan.' Een jaar later, nadat we *De Revue* afgerond hadden, hadden we een conflict met Oberon. Toen dacht ik: 'Stik, ik ga dat verhaal afmaken!'.

Waarom is Oberon destijds gestopt met de albumuitgave van Gilles de Geus? *Het was toch een populaire serie?*

Er is een groot verschil tussen een populaire serie in het blad en een populaire serie in album. Neem nu *De Familie Fortuin*. Die is in het blad erg populair, maar dat vertaalt zich niet in albumverkoop. Het is wel een redelijk lopende serie, maar het is geen commerciële topper. Met *Gilles* was dat hetzelfde. Daar komt nog bij dat Oberon heel veel mensen in dienst had om ons album uit te geven, wat de kosten erg opvoert. Terwijl wij nu hetzelfde doen met zijn tweeën. Met 3000 exemplaren zijn we uit de kosten. We kunnen er niet van leven, maar we kunnen wel steeds een volgend album uitbrengen, van de opbrengst van het vorige. Dat is wel lekker.

Hoe sta je tegenover roddelpersjournalisten als Beauregard?

Aan de ene kant zijn ze verwerpelijk, aan de andere kant erg charmant. Ik lees hun werk graag, lach me er soms dood om. Toch denk ik wel eens: 'wat doet iedereen elkaar aan?'. Ik denk dat het hele boze mensen zijn, die alleen maar boze dingen willen doen. Ze hebben het in hun macht mensen te breken, waarvoor ze geen enkel middel schuwen. Volgens mij zijn ze ook wel een beetje gefrustreerd.

Voel je je niet geroepen om zelf weer een stripblad uit te gaan geven, nu die markt in Nederland zo stil wordt? Kuifje *verdwijnt nu ook definitief.*

Nee, die tijd heb ik gehad. Een blaadje maken is heel erg leuk, maar het is de vraag waar je het voor doet. Ja, je doet het voor jezelf, dat is het. Ik heb al zoveel blaadjes uitgebracht. Niet alleen *De Omelet* hoor, ik heb ook een roddelblad gehad...

Nu komt de aap uit de mouw!

Ja, *Achterklap* heette het. Het ging zo'n beetje over de Arnhemse incrowd en het had groot succes: mensen belden als ze er in stonden, maar ook als ze er niet in stonden.

Heb je je ervaringen uit die periode gebruikt bij het schrijven van Beauregard?

Ja! *(lacht)* Ik hanteerde toen de stelling: 'Alles wat men zegt, kan tegen hen gebruikt worden'. Dit had echter tot gevolg dat als ik een café binnen kwam, iedereen plotseling zijn mond hield. Ik heb dat toen opgelost door voortaan een button te dragen wanneer ik in functie was. Alleen als ik die droeg, moest men oppassen met wat men zei. Dat gevoel heb ik in *Beauregard* gebruikt. Er waren ook mensen, die plotseling de meest intieme details over hun leven gingen vertellen. Dit met wel degelijk in hun achterhoofd, dat het in het blad zou komen. Ik vond dat verbazingwekkend, maar het amuseert me nog steeds.

Was je zelf ook een boze jongen, zoals je die journalisten net omschreef?

Ik was een kwade jongen, hoor. Ik had echt dat idee van: 'Ik zal ze wel eens even pakken!'.

Waarom?

Ik weet het niet. Je kan dingen die eigenlijk heel normaal zijn op zo'n manier beschrijven, dat het 'larger than life' wordt.

Je hebt Meccano *oorspronkelijk voor het Franse blad* L'Echo des Savanes *geschreven. Hoe ben je daar terecht gekomen?*

Ik had een contract met uitgeverij Albin Michel voor dit album. Daarin stond dat er drie verhalen in *L'Echo* voorgepubliceerd zouden worden, wat er uiteindelijk maar één is geworden. Ze hebben vervolgens de zaak afgehouden vanwege hun reorganisatie; ze waren eigenlijk al lang niet meer van plan het album uit te brengen. We zaten echter wel contractueel aan elkaar vast. Ze hebben het toen een beetje laten doodbloeden, wat voor mij heel voordelig was.

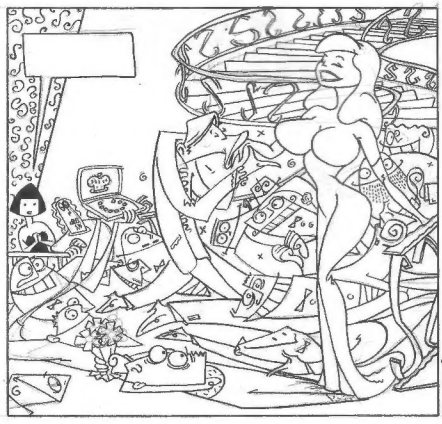

Meccano 2

Daardoor heb ik tenslotte het album nog afgemaakt, wat ik anders niet gedaan zou hebben. Toen ik het klaar had, ben ik nog een jaar lang -het is eigenlijk al een heel oud album- aan dat contract blijven trekken, totdat ze me vrij lieten om een andere uitgever te zoeken. Twee weken na de ontbinding van het contract, ben ik met het album naar de beurs van Frankfurt gegaan. Ik hoopte daar iemand te vinden die het wel wilde uitgeven. Daar trof ik toen Hans van den Boom van uitgeverij Arboris. Hij doet zowel de Nederlandse als de Franse en de Duitse editie zelf.

Het album zit boordevol Franse woordgrappen.

Ik had het ook echt voor *L'Echo* geschreven, dus dingetjes als 'à bas Abas', dat schrijf je erin. Er zitten ook authentieke, Franse gebeurtenissen in, zoals die oorlogsmisdadiger die ondergedoken zat bij de monniken. Dat is echt gebeurd, veertig jaar lang. Het rare is, dat ik over dat gedeelte de meeste reacties krijg in Nederland. Men vindt dat ik daar te ver ga.

Verder dan een meisje dat verkracht wordt door een junkiehond?

Ja, dat was toch wel het meest smerige dat ik kon bedenken. *(lacht)* Ik zocht datgene, wat het meest vernederend zou zijn voor iemand om te ondergaan. Dit vond ik wel sterk in de buurt komen. Je moet daarbij bedenken, dat ik toen jonger en minder ervaren was dan nu. Nu zou ik nog veel verder kunnen gaan.

Ben je zelf tevreden over het boek?

Ja, ik ben er heel tevreden over. Het kent een beetje hetzelfde effect als *De Batavia*. Dat begin je te lezen als de nieuwe *Gilles:* een klassieke strip, waarin geen mensen sterven of doorboord worden. Juist op die doorbreking van het verwachtingspatroon zaten wij steeds te hameren; we mikten echt op het shock-effect.

Gaf dat geen problemen bij Sjors en Sjimmie Stripblad?

Nou, het is voornamelijk de seks die problemen geeft. Eh, *(lacht)* maak van die zin maar de kop van je artikel! In *Meccano* gaat dat shock-effect in ieder geval verder. Ik ben benieuwd of het volgende album ook nog dat effect heeft. Het gaat wel een stuk verder dan het eerste.

Waar ga je in je nieuwe album op afgeven?

Afgeven? Ik ga behandelen! Benetton, siliconenborsten, de kerk, sloppenwijken, de kunst in het algemeen...

Hoe kijk je aan tegen de strip als kunstvorm?

Als literatuur kunst is, is strip ook kunst. Literatuur kan de bouquette-reeks, maar ook de nieuwe Mulisch zijn. Chaland vind ik echt kunst, daar neem ik mijn petje diep voor af.

Beschouw je je eigen werk als kunst?

Ja! We hebben inmiddels al de originelen van *Meccano* verkocht. Toen zag ik de pagina's los van het verhaal, zonder tekst. Toen dacht ik: 'ja, dat zou ik wel aan de muur willen hebben'.

Wanneer krijg je de Stripschapsprijs?

Ik zou hem graag willen hebben. Wel samen met Peter, dus als duo. Ik wil niet voor Peter spreken, maar daar waar ik op het ogenblik ben, daar had ik niet zonder hem kunnen zijn.

Niet ook dankzij je andere Studio Arnhem-vrienden?

Aloys wel, maar de rest niet echt. Ik ben daar meer een soort slavendrijver geweest. Toen we die studio oprichtten, had ik een droom: 'IEDEREEN IN DE *EPPO*!' Daarvoor joeg ik iedereen achter zijn broek aan. Ik ben echter te ver gegaan in dat stimuleren. Het ging echt van: 'En jij gaat dat tekenen en jij doet dat...'. Sommigen namen me dat kwalijk, anderen sloegen helemaal dicht. Er kwam niets meer uit hun handen.

Waar heb je Peter leren kennen?

Op de redactie van *Eppo*. Dat is heel natuurlijk gegaan. Ik werkte destijds nog bij *Donald Duck*. Bij *Eppo* was het toen een grote, swingende zooi, waar de tekenaars de baas waren. De hele redactie zat vol tekenaars: Peter, Uco Egmond, Wilbert Plijnaar, Robert van der Kroft, Jan van Die. Affijn, die zaten daar allemaal gein te trappen en een beetje te tekenen. Aangezien het daar dus een stuk gezelliger was dan bij *Donald Duck*, kwam ik altijd bij hen zitten. In het begin zat ik er met ogen als theeschoteltjes: de grappen vlogen over tafel in een steeds hoger tempo. Iedereen probeerde nog grappiger te zijn dan de ander. Dan dacht ik: 'Hoe kan dat? Hoe kan iemand zo snel een grap bedenken?'. Het fascineerde me mateloos. Peter is daar erg goed in, je geeft hem een woord en hij heeft een grap! Toen ik nog in mijn eentje aan Gilles werkte, bracht hij wel eens ideetjes voor de opzet aan. Toen ik eenmaal aan lange verhalen wilde beginnen heb ik hem gebeld, omdat ik er niet meer uit kwam. We voelen elkaar perfect aan.

Hebben Peter en Aloys je nog geholpen bij je nieuwe album?

Ze hebben me de hele tijd op mijn schouder geslagen en dat vond ik erg leuk.

Ligt het in het verlengde van N.V. Moord, *dat je destijds voor* Titanic *deed?*

Ja, zeker die eerste pagina. Toen wist ik nog niet waar ik naar toe wilde, maar had ik *N.V. Moord* wel in mijn achterhoofd zitten. In wezen is *Meccano* een Europese variant op *N.V. Moord*, wat veel dichter bij Pink Panther-films lag. Zodra ik Monaco als setting gekozen had, dicteerde dat ook meteen een andere stijl. In *N.V. Moord* wilde ik een film-noirsfeertje, met expressionistische zwart-witkleuring. De film-noir hoort voor mij bij het Amerika van de jaren dertig. Deze stijl associeer ik meer met Zuid-Europa, iets subtropisch.

Nog meer verschillen?

Toen was ik meer de artiest, die per se, van buiten uit, een strip voor volwassenen wilde tekenen: 'Ik wil iets voor volwassenen maken, hoe gaat dat er uit zien?'. Bij *Meccano* ging dat van binnenuit: 'Kom, ik ga eens iets leuks tekenen'.

En dat is uitgegroeid tot een volwassenenstrip.

Ja, er zitten bepaalde lagen in die niet door een jonger publiek opgepakt worden. Aan de andere kant zitten er dingen in *Gilles* en in *Cor Daad*, die ik in *Meccano* niet kwijt zou kunnen. In *Meccano* is bijvoorbeeld geen ruimte voor sentimentaliteit. Dat is echt voorbehouden aan *Cor Daad* en *Gilles*, waar ik heel tragische figuren van kan maken.

Je geeft aan Mecçano *dus niet de voorkeur boven* Gilles?

Nee, het een kan niet zonder het ander. Dat is juist het leuke er van.

Heb je dan nu het gevoel een afgerond oeuvre te hebben, of heb je nog meer dingen in je achterhoofd die eruit moeten?

Ik zou nog graag iets engs willen doen. Ik ben op het ogenblik bezig met een t.v.-serie die absoluut niet leuk is, maar hopelijk wel eng. Vorig jaar heb ik daar een eerste versie voor geschreven. Die is afgekeurd, maar het idee niet. Ik werk nu dan ook aan een tweede versie. Het idee is echter nog erg oorspronkelijk, dus ik wil het liever nog niet in *ZozoLala* hebben.

Vind je het leuker om met t.v. te werken, dan met strips?

Ik zie mezelf vooral als verhalenverteller. Of ik dat nu doe via strips, via televisie, of met reclamevliegtuigjes boven de stad, dat maakt me niet uit. Ik wil wel dat het geconsumeerd wordt.

Hoe ver ben je met je nieuwe Meccano*-album?*

Het eerste verhaal is bijna afgetekend; de rest heb ik al geschreven. Ik neem een vrouw als hoofdpersoon, die ik door alle rolmodellen van de vrouw in de Westerse cultuur heen laat leven. Een daarvan is natuurlijk de Heilige Maagd. Ik wil in ieder album een ander hoofdpersoon nemen, gerelateerd aan een ander thema. Het album moet weer in november uit komen. Het moeten er vijf worden. Gewoon eens per jaar. Arboris wil graag. Ik vind het trouwens heel dapper dat ze de gok nemen het ook in Frankrijk en Duitsland uit te brengen; dat is voor Arboris de eerste keer dat ze zoiets doen. Het is dan ook hun eerste, echt eigen produktie.

(Toen we na ons interview nog even gezellig zaten na te praten, ging de telefoon: Het was Aloys die dolenthousiast -waarom kun je nalezen in ZozoLala *64- vertelde, dat hij zojuist een contract had getekend bij ... Arboris. Deze gaat de nieuwste* Cor Morelli, Prinses Olga, *uitgeven in weer zowel Nederland, Duitsland als Frankrijk!)*

Meccano deel 2

Schets voor Meccano 2

Hoe ben je op het idee van de inkleuring gekomen?

Ik heb aanvankelijk een heleboel geëxperimenteerd met ecoline, plakkaatverf, en dergelijke. Toen kwam Wilma Leenders, de inkleurster van *Gilles*, met het idee van vloeipapier. Het idee daarachter is dat je, als je de figuren invult met kleur, de tekenstijl totaal zou vernietigen. Sommige figuren zijn nu eenmaal heel open, zonder outline. Daarom hebben we gekozen voor een inkleuring van de compositie van het geheel, door bepaalde zwaartepunten te leggen. Ik denk dat het de enige goede manier is. Je kan het wel inkleuren, maar dan wordt het weer zo'n gewone strip.

De stijl is moeilijk te plaatsen. Denk je een Kolk-school teweeg te brengen?

Het is een stijl die zichzelf niet dicteert. Het is eerder een stijl, die zodra er een gevoel van wetmatigheid in komt, niet interessant meer is. Ik wil verder! Er zijn wel mensen, die de stijl van *Gilles* als basis nemen. Het feit dat *Meccano* trouwens zo goed ontvangen is, heeft me wel doen schrikken: Bij die tekenstijl moet ik dat bepaalde gevoel blijven houden en juist al die reacties leiden me daarin veel te veel af.

Maar die reacties vleien je toch ook wel?

Jawel, maar tegelijkertijd ben ik met het tweede album bezig. Ik moet dus erg oppassen om geen dingen te gaan doen, omdat ze in het eerste boek ook werkten. Het mag geen *Beauregard deel twee* worden.

Martijn Daalder zei, dat je je belofte met dit album hebt ingelost.

Ja, godverdomme, ik heb hem kennelijk iets beloofd.*(lacht)* Ik vind *Gilles* even waardevol als *Meccano*! Als er een nieuw album uit is, denk ik: 'Pff, dat is eruit, weer een bevalling'. Andere mensen denken daar blijkbaar anders over en zeggen dan dat ik een belofte heb ingelost. Voor mezelf heb ik hem al lang ingelost.

Wanneer?

Toen *De Batavia* uitkwam. Qua tekeningen (in *Gilles*-stijl) vind ik dat mijn hoogtepunt. Daar ben ik echt tot aan de bodem gegaan. *De Revue* vond ik ook erg bevredigend, omdat ik er nog steeds om moet lachen als ik hem terug lees en omdat het ons eerste eigen album was

Wat vind je zelf het meest geslaagd aan Meccano*?*

Het mooiste vind ik, dat het mij het gevoel geeft, dat ik heb gezegd wat ik wilde zeggen.

Had je dat bij De Batavia *ook?*

Nee, het zouden oorspronkelijk twee albums worden en daar hadden we het ook op geschreven. Ik vind het dan ook nog steeds jammer, dat dat niet is doorgegaan. Het einde is nu behoorlijk snel en dat gaat ten koste van de humor. In *De Revue* vind ik het verhaal perfect, maar ben ik niet helemaal tevreden over de tekeningen. *Meccano* is daarentegen precies wat ik wilde. Ik hoop dat nog meer te doen, want het is een fantastisch gevoel.

Welk verhaal uit Beauregard *vind je zelf het leukst?*

Het tweede, omdat dat zo agressief getekend is. Ik heb dat echt met het gevoel van 'the devil may care' zitten tekenen.

De kwade jongen van vroeger is dus nog steeds agressief.

Ja, die woede zit er nog steeds in en die koester ik ook een beetje. Ik heb nu een manier gevonden om die woede er uit te krijgen; ik kan zo verschrikkelijk chagrijnig worden over bepaalde dingen.

Zoals?

Ik vind het vreselijk als hogere idealen worden gebruikt ter meerdere eer en glorie van iemand, of om geld mee te verdienen. Benetton ligt daar dan ook in het verlengde van.

En het verhaal over Abas.

Ja en dat is waar het verhaal naar mijn mening een beetje topzwaar van wordt. Daarom heb ik er ook meteen dat slapstick-verhaal over die moeder die in de incrowd van Meccano wil worden opgenomen, na geschreven.

Maar je wilt me toch niet vertellen, dat je in dat verhaal geen boodschap wilt vertellen?

Jawel, maar dat is een heel simpele boodschap: 'Hoever gaan mensen om ergens bij te willen horen?'. Daar kun je een lekkere sketch omheen bouwen.

Welke boodschappen, naast die hypocrisie, zitten er nog meer in?

Er zit de stelling in dat iedereen een geheim heeft. Iedereen heeft zo een geheim in zijn eigen kluis zitten, waarvan ik niet weet wat er gebeurt als die wordt losgelaten.

Wat is jouw geheim?

Ja, kom! *(lacht)* Een heleboel mensen hebben hun eigen kenneltje met hellehonden achter slot en grendel zitten. Dit boek is voor mij één hellehondje en de andere gaan je geen fuck aan.

Denk je die nog wel te verwerken in je volgende albums?

Zodra ik er een manier voor vind, dan graag!

Is het een therapie voor je?

Dat kun je wel zeggen. Ik voelde me beter na het verschijnen van *Beauregard*, dan ervoor.

Komt dat dan vooral omdat je die boosheid kwijt wilde, of omdat je die artistieke drang kwijt wilde?

Het gaat vooral om de verhalen. Die tekeningen waren altijd wel een keer gekomen. Voor mezelf is het fijn dat die er uit zijn.

Schets voor Meccano 2

SNAPSHOTS

Paul Sprang

Saai, saai, saai, saai. Vier woorden die ongeveer hetzelfde betekenen. Het viel namelijk niet mee om voor deze periode interessante items te vinden. Maar het is weer gelukt, en als het niet genoeg is kan altijd die leuke foto van mijzelf nog eens geplaatst worden.

Nieuws!

In twee kleuren en 144 bladzijden kun je nu kennismaken met **Madman**, een gekostumeerde misdaadbestrijder wiens belangrijkste wapens een katapult en een met lood gevulde jojo zijn. **Michael Allred**, schrijver en tekenaar, laat zijn soms naïeve held in een klare lijn op zoek gaan naar zijn ware identiteit in een bizarre wereld vol exentrieke wetenschappers en boosaardige meestercriminelen. De eerste drie verhalen zijn nu gebundeld in **Madman: The Oddity Odyssey** (Kitchen Sink, $9.95).
Ha, eindelijk weer een goed excuus om ongestraft Marvel comics te lezen. **Frank Miller** (Dark Knight, Sin City, Elektra Lives Again) stort zich nog maar een keer op Daredevil, de superheld waar Miller mee is doorgebroken. In vijf deeltjes vertelt Miller over het begin van Daredevil, de dood van diens vader, zijn training, de eerste ontmoeting met Elektra en verder wordt er ook nog gevochten. Dit project, dat al jaren op stapel stond, zal getekend worden door John Romita Jr. en Al Williamson. Gouden team, beste mensen, gouden team voor **Daredevil: Man Without Fear** (Marvel, $2.95).
Voor de ongelovigen die de kleine bundels nog niet hebben en de échte fans die de sundaypages in kleur willen is er nu **The Days Are Just Packed** (Andrews & McMeel, $12.95). Niet minder dan 176 bladzijden hilarische avonturen van dien vermaledijde snaak **Calvin** en zijn beste maatje, de pluche tijger **Hobbes**. Een wereldalbum vol met al het kattekwaad dat je zelf niet durfde uit te halen en al de fantasie die je zelf niet hebt.
Spike Lee draait na alle merchandising rond zijn film **Malcolm X** nu echt door, want blijkbaar is het tijd voor **Spike Lee Comics**, waarvan het eerste deeltje, mede geschreven door zijn broer, nu uit moet zijn. Mocht zijn strip **Floaters** (Dark Horse, $2.50) geweldig blijken te zijn, dan zal ik dat zeker nog melden. Ik heb weinig hoop, maar nou heb ik sowieso weinig hoop.

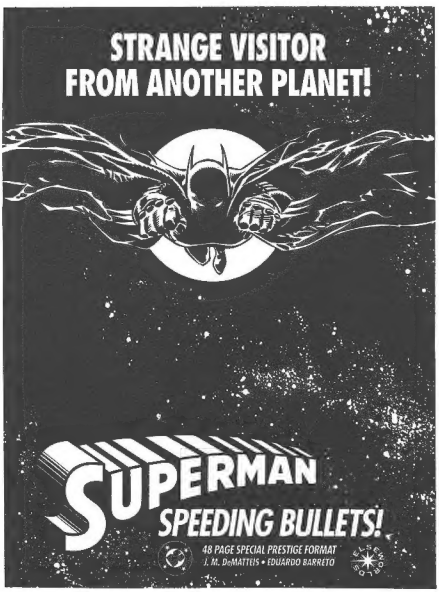

Wrightson

Ook Nieuws!

Berni Wrightson is terug! Sinds het trieste dieptepunt met de Punisher is weinig van hem vernomen, maar de meester van het macabere gaat het weer proberen met **Captain Sternn** (Kitchen Sink, $4.95). De held is een kleine oplichter, die zich graag wil verrijken en daarbij te maken krijgt met wereldomvattende limonadecomplotten, levende doden, dinosaurussen en tijdreizen. Laten we hopen dat Wrightson zijn oude vorm heeft hervonden voor deze vijf deeltjes.
Na Barry Windsor-Smith (Weapon X) en Bill Sienkewicz (Inner Fury) stort nu ook **Kent Williams** (Tell me Dark, Meltdown) zich op "snikt" Wolverine, die agressieve mutant, in **Wolverine: Killing** (Marvel, $5.95). Wolverine vertrekt hierin naar Tibet en het lijkt me dat de monniken aldaar als een speer richting China zullen leviteren.
Behalve dat er tijdelijk een nieuwe, hardere Batman komt (yèch), aangezien de oude op de afdeling orthopedie ligt, kunnen we ook nog een team-up verhaal verwachten met Batman en Houdini. Schrijvers Howard Chaykin en John Francis Moore hebben dit in de twintiger jaren geplaatst, waarin onze twee boezemvrienden op pad gaan om een moordenaar van zwerfkinderen in diens vuige kraag te grijpen. **Batman/Houdini: The Devil's Workshop** (D.C., $5.95) zal worden geschilderd door Mark Chiarello (o.a. Hellraiser).
Helemaal bont maken ze het bij deze uitgeverij met **Superman: Speeding Bullets** (D.C., $4.95), een alternatief Superman-verhaal waarin een ruimteschip, afkomstig van de planeet Krypton, op aarde crasht en het kind dat er uitstapt geadopteerd wordt door de familie Wayne (!). Wanneer zijn adoptiefouders op brutale wijze worden omgebracht verandert deze ferme knaap in SuperBatman! En dan zijn er nog mensen die denken dat het bij de grote uitgeverijen alleen maar om geld gaat, terwijl ze toch duidelijk heel erg veel gevoel voor humor hebben. Denk ik.
Tot slot gaan we er even ongecompliceerd tegenaan met de bundeling van **White Trash** (Atomeka, $9.95). Het is een soort over-the-top roadmovie, geschreven door Gordon Rennie en mooi in beeld gebracht door Martin Emond, met als hoofdpersonen een immorele hyperactieve Axl Rose lookalike en een zwaar psychopathische Elvis Presley kloon, die een spoor van ernstig gemutileerde Amerikaanse cultuurfenomenen achter zich latend optrekken naar Las Vegas voor het ultieme concert, waarbij ze achtervolgd worden door de F.B.I., religieuze fanaten, stupide rednecks en dolgedraaide Vietnamveteranen. Als je van wat rauwe humor houdt, is dit boekie voor jou.
En, heb ik het gehaald of moet die foto erbij?

P.S.: Drank maakt meer kapot dan je lief is.

HET LAATSTE OORDEEL

Dayak: Getto 9 (Adamov)

We bevinden ons op aarde, in een zeer verre toekomst. De oorspronkelijke dierenrijkdom is gedecimeerd en zelfs de blanke mens loopt op zijn laatste benen. Waarschijnlijk neemt de wereldbevolking nog steeds toe, feit is in ieder geval dat de steden inmiddels immens zijn en het aantal *have-nots* het aantal *haves* veruit overstijgt. Het Getto, Afrika: een immense stad, middenin de woestijn, opgetrokken uit armoede. In het midden van het Getto verrijst de imposante toren van meester Oba, de heerser over deze ellende. Om de macht in handen te houden bedient Oba zich van verschillende smerige praktijken. Zo gebruikt hij een groot aantal zwevende robots, die de bewoners constant registreren en af en toe met harde hand corrigeren. Een andere manier is het onderhouden van de legba-clan, een invloedrijke bende in het Getto. Tijdens een wapenleverantie aan deze legba-clan gaat er iets mis: een blanke jongen, genaamd Dayak, onderschept per ongeluk de zending. Hij komt hierdoor in een netelige situatie terecht.
Dayak is de eerste reëks die Adamov zowel tekend als schrijft. Met dit schrijversdebuut neemt hij veel hooi op zijn vork. Het verhaal kent meerdere subplots die elkaar in hoog tempo opvolgen. Dat komt de duidelijkheid niet altijd ten goede, maar uiteindelijk blijkt de schade mee te vallen. De subplots komen weliswaar niet helemaal uit de verf, maar Adamov bewaart hun uitwerking waarschijnlijk voor volgende delen. Het lijkt erop dat hij dit eerste deel met name heeft willen gebruiken om de wereld van het Getto te introduceren. Het verhaal wordt daardoor erg druk, maar blijft uiteindelijk toch overeind. Al met al toch een verdienstelijk album. *(Sigge)*
Uitg. Glénat; 46 pl. kleur, harde kaft.

Dubbel ik: Eerste deel (Béhé/Toff)

Genève, maart 2014. Ivan Micziak geniet een wereldwijde reputatie op het gebied van de genetische manipulatie in zijn privékliniek voert hij experimenten uit op dieren. Hij staat volop in de belangstelling, maar niet alleen vanwege zijn werk. De pers interesseert zich vooral voor zijn vriendschap met Bré-Arnaud, een rechts-radicale politicus die de leer van de katholieke kerk op een fascistoïde manier interpreteert. Micziaks dochter Magda heeft een zwak voor haar vader en spant zich dan ook in om zijn verstandhouding met Bré-Arnaud goed te praten. Naar buiten toe althans, want Magda houdt haar twijfels voor zich. Ze weet dat haar vader er andere denkbeelden op na houdt dan de omstreden politicus en kan hun vriendschap niet verklaren. Er is echter meer dat ze niet begrijpt. Zo zit haar al jaren dwars dat haar vader blijft weigeren om haar in te lichten over de experimenten die hij vroeger op Lucy, een vrouwtjesbaviaan, heeft uitgevoerd. In haar kinderjaren was Lucy Magda's speelkameraadje. Magda besluit op onderzoek uit te gaan. Haar gevoelens voor haar vader komen daarbij steeds meer onder druk te staan.
Dit album vormt de eerste helft van een tweeluik, dat zich net als hun vorige album, *Doodzonde*, in de nabije toekomst afspeelt. In beide verhalen staan ongewenste ontwikkelingen op wetenschappelijk en politiek gebied centraal. Wat dat laatste betreft, gaat het in beide gevallen om de opkomst van een extreem-rechtse partij. In *Dubbel ik* gaan de auteurs echter subtieler te werk. Waren de fascisten in *Doodzonde* al aan de macht, in *Dubbel ik* werken ze nog aan hun opmars en wordt hun programma nog half verscholen achter onschuldiger idealen. Daardoor lijkt de toekomstwereld in *Dubbel ik* veel meer op die van nu en dat maakt de dreiging die in extreem-rechts schuilt en waartegen de auteurs willen waarschuwen een stuk geloofwaardiger. Die politieke boodschap blijft overigens op de achtergrond. Béhé en Toff vertellen in de eerste plaats een onderhoudend verhaal, waarin de spanning goed wordt opgebouwd en de humor zeker niet vergeten is. Dat de auteurs daarbij zijdelings over enkele huidige maatschappelijke ontwikkelingen hun mening geven, valt alleen maar toe te juichen. *(Paul)*
Uitgeverij Oranje; ƒ 24,95; kleur; gekart.

Fluister (Matotti/Kramsky)

Zonder naam of herinneringen wordt hij wakker in een grasveld aan de kust van een eiland. Het eerste dat hij ziet, zijn de tweelingbroertjes Hans en Fritz, die hem Fluister dopen. Zij zijn niet de enige aanwezigen op het eiland. Al snel ontmoet Fluister een vrouw in een rood gewaad en Zäfran, de zwarte visser. Het huis waarin zij voor één nacht verblijven, roept jeugdherinneringen bij hem op, dus besluit hij te blijven. Verward, met herinneringen als enige houvast en drijfveer, begint Fluister aan het ontrafelen van zijn verleden.
"De thematiek van *Vuren* krijgt in *Fluister* een vervolg en dit verhaal eindigt waar *De man aan het raam* begint", zo vertelt ons de binnenflap van *Fluister*. En inderdaad. Alle drie de albums volgen een hoofdpersoon die tracht een juiste invulling te geven aan zijn leven en daarin verder afdwaalt dan de mensen in zijn omgeving nog willen accepteren. Deze zoektochten naar "de waarheid" kennen elk hun eigen uitwerking (en zijn uitstekend los van elkaar te lezen). In *Vuren* is het de militair Absint, die zich vragen stelt bij zijn missie. In *Fluister* is het een jongen met geheugenverlies, die zijn

DE COLLECTIONEUR
ANTON DAMEN
MARCO VAN BROEKHOVEN
DEZE ADVERTENTIE SPREEKT ME NIEL AAN.: "GEVRAAGD: GROTE AFFECTIE MET STRIPS"...
KANT
"GEBODEN: IDEALE POSITIE BINNEN DE STRIPWERELD"...
KORTOM: DE JOB VOOR MIJ!
TOCH NIET HELEMAAL WAT IK VERWACHTTE...

Mattotti

herinneringen probeert op te graven. In *De man aan het raam* is het een man die terugkijkt op zijn leven en zich afvraagt hoe hij verder zal gaan. Overeenkomsten tussen *Fluister* en *Vuren* zijn de surrealistische teksten, de vaak onwerkelijke, symbolische bijfiguren en de hiaten in het verhaal, die de lezer zelf moet opvullen. Zowel Absint als Fluister, ondergaan bovendien een ingrijpende verschuiving in persoonlijkheid. Het grote verschil is echter dat Absint zichzelf verliest, terwijl Fluister zichzelf juist terugvindt.
De verhalen van *Vuren* en *Fluister* kunnen gezien worden als elkaars tegenpolen (als het ware een climax en anti-climax), getekend in dezelfde stijl en met dezelfde kracht. *De man aan het raam* is de epiloog, getekend in zwart-wit, berustend van karakter. Aangezien Mattotti zijn verhalen voor een belangrijk deel vanuit de emotionele beleving van de hoofdpersoon vertelt, heeft dit een grote neerslag op de vertelstijl van het verhaal. *Fluister* is een stuk opener van karakter dan *Vuren*: de rode draad is duidelijk. De bijfiguren, die allen een vrij duidelijke symbolische betekenis hebben, zorgen echter voor de nodige vraagtekens. Waar *Vuren* vele lagen had en voor meerdere interpraties vatbaar was, is *Fluister* redelijk eenduidig, waardoor het verhaal uiteindelijk goed verklaarbaar is. *Fluister* is hierdoor niet zo'n klap in het gezicht als *Vuren*, maar "gewoon" een mooi en intrigerend album. *(Sigge)*

Uitg. Sherpa/Oog & Blik; ƒ60,00; pl. kleur, gebonden.
Luxe uitgave ƒ125,00; 100 ex. met prent, genummerd en gesigneerd.

Liefde in hologram (Lamquet)

Rusland, jaren 90. Mager en verloren beweegt Viktor Soegarov zich door het leven. Niets verraadt, dat hij ooit een goed getraind kosmonaut was; vijf jaar strafkamp heeft zijn sporen nagelaten. Als kosmonaut in het Mir ruimtestation was hij belast met het testen van een nieuwe raketaandrijving. De Sokots-A maakte gebruik van koude kernfusie en was nog in de experimentele fase. De test doodde zijn kollega, maar bracht hem wonderlijk genoeg in contact met Sig: een meisje uit een ander zonnestelsel, dat zich manifesteerde middels een holografische projectie. De manifestatie duurde nog geen minuut, maar maakte grote indruk op Viktor. Na zijn terugkeer op aarde besloot Viktor om de injektor, een essentieel onderdeel van de Sokots-A, te verstoppen en daarmee het projekt te saboteren. Nu, vijf jaar later, is hij vrijgelaten en moet hij zich regelmatig melden bij de KGB. Hij woont bij zijn zus en haar dochter en loopt een beetje doelloos door het leven. Voor Viktor zijn Sig en de ruimtevaart afgesloten hoofdstukken. Voor de Amerikaans onderzoeker Virgil Owendorf ligt dit anders. Hij is bezig met het Nucoprop projekt: het Amerikaanse antwoord op de Sokots-A. Bij tests met de Nucoprop ontstond opnieuw contact met Sig, zij het dat enkel haar stem te horen was. Owendorf doet Viktor het voorstel om mee te helpen met het Nucoprop projekt, in ruil voor hernieuwd contact met Sig. De enige eis is, dat Viktor zal moeten vluchten naar de VS. Viktor stemt in, maar al snel blijkt dat de hele operatie beduidend meer haken en ogen heeft dan hem werd voorgehouden.
Lamquet heeft met *Liefde in hologram* een gedegen thriller gemaakt, met veel ruimte voor sociale en psychologische aspekten. Zoals ook in het, enkel in de *Robbedoes* verschenen, verhaal *Lieven* (nummers 2216-2232) is de hoofdpersoon introvert, en ligt hij in de knoei met het politieke systeem en haar vertegenwoordigers. Dit conflict ontstaat door een botsing tussen persoonlijke emoties en ethiek en de zakelijke en onpersoonlijke belangen van de staat. Het moeizame contact met het buitenaardse meisje dient slechts als kapstok voor het verhaal en geeft Lamquet de mogelijkheid om vast te houden aan zijn liefde voor science-fiction. (Mensen die daar niet van houden zullen het einde misschien niet heiemaal bevredigend vinden).
Lamquet is nauwelijks bekend in Nederland. Tot nu toe verscheen enkel *De Biomen* als deel 2 in de reeks *Quasar*. Deel 1 is nooit uitgekomen. Dat is jammer, want Lamquet kan mooi tekenen en maakt boeiende verhalen. De verhalen *Lieven* en *Quasar 1* (Robbedoes 2288, ..93, 2302, ..06, ..14, ..21) bewijzen dit, evenals *Liefde in Hologram.* *(Sigge)*

Uitg. Casterman; ƒ 24,90/BF 450; 93 pl. zw-w

Lamquet

DE COLLECTIONEUR
ANTON DAMEN
MARD VAN BROEKHOVEN
MET MIJN EERSTE DRUK VAN "RIKKIE EN WISKE" BEN IK BIJZONDER VOORZICHTIG...
IK HEB DE NIETJES VERWIJDERD TEGEN HET ROESTEN...
IK PAK HEM ALLEEN VAST MET ZIJDEN HANDSCHOENEN...
EN OPEN HEM NIET VERDER DAN IN EEN HOEK VAN 20 GRADEN...
IK SLA DE BLADZIJDEN OM MET EEN PINCET EN BEWAAR DIT JUWEELTJE IN MIJN SPECIALE BIBLIOTHEEK MET KLIMAATBEHEERSING...
EEN PRONKSTUK!
EJ HAMM... RIKKIE EN WISKE! M'N FAVORIETE DESSERT.

Groei en eksperiment
de strip in de jaren '60 en '70

Dit derde deel over de geschiedenis van het stripverhaal gaat in op twee decennia, waarin de jeugdbladen hun hoogtepunt beleven. Stripti jdschriften als Kuifje, Pep, Robbedoes, Sjors *en* Tina *bereiken elk zo'n 200.000 kopers per nummer. Ook het aantal stripalbums dat wordt uitgegeven groeit sterk. Verschijnen er in 1965 in Frankrijk slechts ongeveer 50 titels; eind jaren zeventig zijn dat er ruim tien keer zoveel geworden. Om even vooruit te kijken: in 1982 - het absolute topjaar - zullen zelfs meer dan 1000 verschillende titels het licht zien! Commercieel gezien groeit de Europese strip dus uit tot een belangrijke markt. Voor ons, liefhebbers, is echter belangrijker dat de strip in dezelfde periode ook inhoudelijk de kinderschoenen ontgroeit. Veel auteurs uit de traditionele bladen brengen meer diepgang in hun verhalen. Ze vragen meer concentratie van de lezer, door minder clichés te gebruiken en zwaardere thema's te behandelen. Steeds meer jonge auteurs, regelmatig afkomstig uit de alternatieve hoek, sluiten zich vanaf hun eerste publikaties bij deze nieuwe stroming aan. Hun strips spreken een ouder publiek aan. De bevrijding van de beperkingen van de klassieke jeugdstrip wordt aanvankelijk uitbundig gevierd in strips met veel sex en geweld. In Europa geeft Jean Claude Forest in 1962 de aftrap met* Barbarella, *de eerste soft-sexstrip. Dat is zo'n succes, dat de strip vijf jaar later wordt verfilmd. De jaren zestig en zeventig zijn jaren van bevrijding, experiment en vernieuwing. De strip ontwikkelt zich tot een medium, dat ook een volwassen publiek weet te boeien.*

Tevens komt de erkenning voor het medium in een stroomversnelling terecht. Liefhebbers van de "negende kunst" verenigen zich in allerlei verenigingen (Club des Bandes Dessinée, Het Stripschap). Zij organiseren tentoonstellingen en congressen en geven tijdschriften met achtergrondinformatie uit. De universitaire wereld toont begin jaren zeventig een korte, modieuze interesse voor het stripmedium, met vooral semiologische en ideologische analyses (zoals bijvoorbeeld *Strips, een anatomie van een massamedium* door Fuchs en Reitberger). Ook de kunstwereld stort zich op de strip; Pop Art-kunstenaar Roy Lichtenstein licht fragmenten uit comic books, waarin heftige emoties op een gemechaniseerde, onpersoonlijke manier afgebeeld worden. Hij accentueert het gebrek aan inhoud van dergelijke cliché-stripbeelden door ze in blow-ups de allure te geven van een monumentaal beeld met artistieke pretenties. Het is juist tegen dit gebrek aan inhoud, waartegen heel wat stripauteurs zich vanaf de jaren zestig zullen afzetten.

Ook de klassieke Europese strip is niet meer wat hij geweest is. Er ontwikkelt zich een nieuw type held: rond de held schaart zich een hele "familie" van verschillende personages of types. Elk familielid kan beschouwd worden als een ideaaltype, dat een welbepaald kenmerk uitdrukt (braffheid, slimheid, kracht). De held definieert zichzelf in het spel van overeenkomsten en verschillen met zijn gezellen, die vaak ook minder goede of zwakke kanten hebben. Enerzijds vestigen de slechte eigenschappen van de gezellen de nadruk op de goede kwaliteiten van de held, maar anderzijds worden die gezellen dankzij hun zwakheden ook menselijker en herkenbaarder. De held wordt daardoor steeds ongeloofwaardiger.

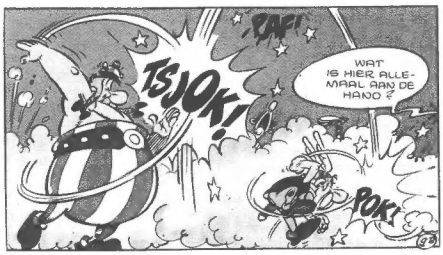

Deze nieuwe positie van de held komt de nevenpersonages ten goede (Haddock, Obelix). In *De juwelen van Bianca Castafiore* drijft **Hergé** deze ontwikkeling nog het verst door: Kuifje wordt bijna op de achtergrond gedrukt door de talloze nevenpersonages die Molensloot bevolken. Ook breekt Hergé in dit album met andere traditionele verwachtingspatronen door bijvoorbeeld af te zien van het vertellen van een spannend avontuur. *De juwelen van Bianca Castafiore* is dan ook eigenlijk meer voor volwassen lezers bedoeld. Het eerste tijdschrift met strips voor volwassenen is *Hara Kiri*, het "journal bête et méchant", dat vanaf 1959 met zijn anarcho-satirische stijl geregeld de Franse censuurridders op hun paard jaagt. Minder radicaal, maar minstens even invloedrijk, is het nieuwe Franse tijdschrift *Pilote*. Het blad staat onder de bezielende leiding van **René Goscinny**, die beter bekend is als de scenarist van *Asterix*. Samen met tekenaar **Albert Uderzo** creëert hij hiermee een strip, die op verschillende niveaus gelezen kan worden. *Asterix* valt daardoor zowel bij jong als bij oud in de smaak en heeft veel bijgedragen tot het besef, dat strips ook voor een volwassen publiek iets te bieden kunnen hebben. In tegenstelling tot andere toenmalige tijdschriften, richt *Pilote* zich op de oudere jeugd. Daar hoort een nieuw type held bij. *Pilote* biedt plaats aan een held die zich niet langer voordoet als de enige bron van waarheid en moraal. Hij krijgt oog voor nuances en kan zelfs het slachtoffer van de gebeurtenissen worden of in een identiteitscrisis terecht komen. Hij is niet langer eeuwig jong, maar wordt gaandeweg ouder en durft soms van mening en van kamp te veranderen. Tegenslagen, moeilijkheden en mislukkingen zullen de nieuwe held tekenen. Voorbeelden van dergelijke nieuwe striphelden zijn *Blueberry* door **Giraud** en **Charlier** en *Lone Sloane* door **Druillet**. In sommige humorstrips zijn zelfs geen helden meer te vinden (bijvoorbeeld bij **Reiser** of **Wolinski**) of zijn ze vervangen door alledaagse figuren, die op de voorgrond treden (bijvoorbeeld *De Gefrustreerden* door **Claire Bretécher**).

Ook in Argentinië ontwikkelt het moderne beeldverhaal zich. **Alberto Breccia** en **Hector Oesterheld** starten in 1962 met *Mort Cinder*, een indrukwekkende strip over de menselijke strijd tegen het on-

Moebius

recht. Breccia zal de stripwereld daarna blijven verbazen met zijn eigenzinnige strips, waarin hij zijn tekenstijl steeds aanpast aan het verhaal dat hij wil vertellen.

In het noorden van het Amerikaanse continent ziet een nieuw type superheld het levenslicht. **Stan Lee** en **Jack Kirby** introduceren bij Marvel *The Fantastic Four* en *Spiderman*. Zij krijgen in vergelijking met de vroeger superhelden een persoonlijkheid en zelfs een paar slechte karaktertrekken. De superhelden van Marvel brengen met hun typisch menselijke zwakheden een humoristische, lichtelijk ironische toon in zwang. De nieuwe populaire superhelden mogen dan nog wel heel sterk zijn; ze zijn tevens gevoelig en verward. Met hun angsten en gespleten persoonlijkheden symboliseren deze superhelden van Marvel het Amerika van Kennedy: enerzijds willen zij de eigen sociale problemen erkennen, anderzijds willen zij toch de baas in de wereld blijven. Ook deze superhelden zullen hun tanden stuk bijten op Vietnam. Hun populariteit zakt ziendenogen als ze zich met die vuile oorlog gaan bemoeien. De psychologische onzekerheid van Amerika wordt begin jaren zeventig, net als in de jaren vijftig, weerspiegeld in talloze comic books met gevaarlijke monsters, die de samenleving bedreigen. Deze kleurrijke monsters geven op symbolische wijze uiting aan de angst van veel Amerikanen voor de talrijke bedreigingen die men zag in het communisme, de rassenemancipatie en de opkomst van drugs en hippies. In de jaren zestig ontstaat in de Verenigde Saten een grote tegencultuur van jongeren die zich afzetten tegen de tot dan toe vrij kritiekloos aanvaarde normen en gedragspatronen. Als uiterlijke kenmerken van deze beweging gelden het hippiedom en de flower power, maar ook andere stromingen doen van zich spreken. De nieuwe tegencultuur dringt door tot in de krantestrip: **Gary Trudeau** schetst in *Doonesbury* een mild satirisch beeld van de Amerikaanse samenleving. Aan de Amerikaanse westkust slaat het nieuwe denken echter pas goed aan. Het begint op de campus van de universiteiten, waar jongeren eigen stripbladen opzetten. In het begin beperkt van omvang en verspreiding, maar grenzeloos wat meningsvrijheid betreft. De tijdschriftjes worden langs officieuze kanalen verspreid en houden zich niet aan de zelf-censuur van de Comics Code, waardoor ze al gauw underground-comix (let op de spelling) genoemd worden. De auteurs van de underground (**Bodé, Griffin, Crumb, Shelton, Spain**) gebruiken drugs en verwerken hun dope-ervaringen regelmatig in hun verhalen. De geestverruimmende middelen komen hun inspiratie echter niet altijd ten goede. Ze proberen zich te bevrijden van alle taboes. Underground-comix puilen uit van sex en geweld. Het grote publiek plakt graag een subversief etiket op de produkten van de underground, maar dat is niet altijd terecht. Underground-tekenaars keren zich weliswaar tegen president Nixon of de oorlog in Vietnam, maar stellen de basisstructuren van de maatschappij slechts bij uitzondering ter discussie. De tekenaars, in hoofdzaak mannen, zijn in hun strips uiteindelijk vrij conformistisch. Homo's worden door hen, net als in de traditionele pers, belachelijk gemaakt en vrouwen worden gretig misbruikt. Men bekommert zich niet om de discriminatie van de zwarte bevolking. De underground heeft dus ook bepaalde conservatieve of zelfs regressieve kanten. De lezers zijn vooral jonge blanke mannen met een hogere opleiding.
Positief is alleszins dat de underground-beweging het mogelijk maakt dat stripmakers vanuit hun eigen interesse strips kunnen maken. Bovendien mogen de auteurs het eigendomsrecht van hun werk behouden, wat in de gewone Amerikaanse stripindustrie dan nog altijd ondenkbaar is.

Ook in Europa willen veel jonge stripauteurs aan het begin van de jaren zeventig niet langer binnen een streng keurslijf werken, maar hun eigen weg gaan. In navolging van de Amerikaanse underground-artiesten geven ze zelf stripbladen uit.

In Nederland krijgt **Willem** zijn eerste kansen in de bladen van de tegencultuur, zoals *Provo* en *Aloha* (waarin ook *Ans en Hans* van **Theo van den Boogaard** verschijnt). In de bladen *Tante Leny* en *Modern Papier* herinterpreteren jonge tekenaars als **Joost Swarte** en **Ever Meulen** Hergé's klare lijn. In dezelfde bladen treffen we **Peter Pontiac** aan, met semi-autobiografische verhalen over sex, drugs en rock 'n roll.

De alternatieve jongerenbeweging laat ook in Frankrijk diepe sporen na. Met de studentenopstand van mei '68 nog vers in het geheugen, eisen diverse mewerkers van *Pilote* inspraak in de besluitvorming van hoofdredakteur Goscinny. Enkele jaren later stappen diverse auteurs op om een eigen tijdschrift te beginnen. Zo zetten Claire Bretécher *(De Gefrustreerden)* en **Marcel Gotlib** *(Waanzin, waan-*

ALS IK DE ALPEN MAAR VAST OVER BEN, RUSLAND KAN MIJ WEL EVEN WACHTEN
JE PAP JE MOET JE PAP NOG ETEN
ALS IK DIT PUBLICEER MAAK IK PREZELF BELACHELIJK ZE ZULLEN MIJ ONTSLAAN
PRESS!

Swarte

Pratt

zuit) het humorblad *L'Echo des Savanes* op. In 1974 volgen onder andere Giraud en Druillet met *Métal Hurlant*, een tijdschrift dat vol staat met science-fiction. Giraud ontwikkelt in *Métal Hurlant* onder het pseudoniem **Moebius** zijn tweede tekenstijl. Wanneer deze bladen blijken aan te slaan, volgen er veel meer. *Fluïde Glacial* biedt humor, *Circus* avontuur en *(A Suivre)* auteurstrips. Vermeldenswaard is ook *Ah! Nana*, dat alleen strips van vrouwelijke auteurs plaatst. Al deze nieuwe titels richten zich op een volwassen publiek. Ze zullen de Franse tijdschriftenmarkt in korte tijd ingrijpend veranderen. Vooral gedurende de eerste jaren van hun bestaan worden ze vaak geleid door collega-striptekenaars en mag er duchtig geëxperimenteerd worden, vooral op het grafische vlak. Zelfs "lelijk" tekenen mag. Oude normen, zoals het vereiste van een leesbaar en spannend verhaal, worden overboord gezet. Vrijheid is in deze periode het zaligmakend sleutelwoord. Enige anarchistische trekjes zijn het nieuwe beeldverhaal dan ook niet vreemd.

De bevrijding en de bespreekbaarheid van sex vindt zijn weerslag in de nieuwe strips. Bloot wordt soms het belangrijkste verkoopargument. Het feit dat nog steeds vooral mannen strips maken en vooral mannen strips lezen zal daar niet vreemd aan zijn. Eén van de belangrijkste erotische stripauteurs is de Italiaan **Guido Crepax**, die een eigen beeldtaal ontwikkelt waarbij de blik van de lezer zich verliest in talloze kleine beeldfragmenten. De meest controversiële auteur is ongetwijfeld de Fransman **George Pichard**, die in zijn sado-masochistische strip *Marie-Gabrielle de Saint-Eutrope* op een ondubbelzinnige manier de oude katholieke moraal met betrekking tot sex aanvalt.

Strips voor volwassenen zijn modern in de zin dat zij een andere aanpak voorstaan. Meerduidigheid komt centraal te staan in de vertelling. Vandaar dat **Hugo Pratt** al in de jaren zestig een antiheld als de avonturier *Corto Maltese* introduceert, die enerzijds trekken van de traditionele held behoudt, maar anderzijds een vat vol tegenstrijdigheden is. Hugo Pratt gebruikt vooral stijlmiddelen die de klassieke beeldtaal met zijn eenduidigheid ter discussie stellen: zijn uitbeelding van de werkelijkheid kent ogenblikken waarin die werkelijkheid wordt opgeheven met abstracte plaatjes, die los van de context geen preciese betekenis meer hebben. Voor het overige blijft de vertelling relatief klassiek, maar met moderne bijbetekenissen zoals de herhaaldelijke overgangen naar het legendarische of het fantastische.
Ook inhoudelijk veranderen strips drastisch. Het verhaal verliest zijn amusementskarakter en krijgt vaak een politieke dimensie. Strips zijn niet langer een instrument om de werkelijkheid te ontvluchten of in fictie om te zetten, maar een middel om die werkelijkheid te beschrijven zonder de klassieke vermommingen (zoals het gebruik van verzonnen maar herkenbare landen, dierenpersonages, of science-fiction). De traditionele stripmaker is op het eerste gezicht a-politiek, maar kiest impliciet steeds partij voor de gevestigde westerse waarden. De moderne stripauteur pretendeert niet langer de waarheid in pacht te hebben en verkiest het stellen van vragen boven het geven van antwoorden. Hij ruilt het oude symbolisme in voor het idee dat de werkelijkheid op zichzelf voldoende interessant is. Zo is het opkomende racisme in de voorsteden van Parijs voor Moebius de aanleiding voor het maken van *Witte nachtmerrie*, waarin een knokploeg 's nachts de straat op gaat om Turkse gastarbeiders van hun fiets te rammen.

Muñoz

Tardi

De nieuwe generatie stripmakers gaat tevens op zoek naar andere middelen om haar verhalen in beeld te brengen. Een aantal technieken, dat tot dan toe slechts in de marge van de klassieke strip werd gehanteerd, komt in het middelpunt van de belangstelling te staan. Bijvoorbeeld een verteller die buiten beeld blijft en in aparte tekststroken commentaar levert (denk aan *Isabelle Avondrood* door **Tardi**) of het decor, dat op de voorgrond treedt en zelf de motor van het verhaal kan worden (zoals in *The cage*, waarover hierna meer). Een ander voorbeeld is het vermengen van verschillende stijlen, waarbij alweer te denken valt aan Tardi met zijn kruising van fotografisch realisme en karikaturaal schematisme. Zwarte en witte vlakken zijn niet langer klassiek gecodeerd (waarbij bijvoorbeeld zwart voor nacht staat en wit voor dag), maar worden toegepast om hun grafische expressie. De Argentijn **Muñoz** reikt een beeldtaal aan die niet altijd even eenvoudig te ontcijferen is, maar gebruikt beelden die emoties oproepen en de lezer het verhaal laten voelen. Ook nieuw is het gebruik van beelden uit andere media, zoals de fotografie. In het verleden werd dat met een argwanend oog bekeken. Tekenaars die niet van slaafs kopiëren verdacht wilden worden, gebruikten de foto hooguit als documentatiemateriaal. Mede onder invloed van een nieuwe visie op de fotografie, die de artistieke waarde van het fotograferen benadrukt, verwerken auteurs als **Jean-Claude Claes** en **Michel Duveaux** op

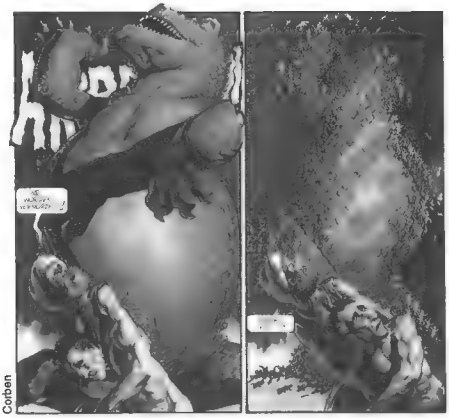

Corben

een vrij opvallende manier foto's in hun werk.
Ook het belang van de inkleuring neemt sterk toe. Voorheen werden kleuren vaak door assistenten of een gespecialiseerde studio aangebracht. Maar aan het begin van de jaren zeventig laat **Richard Corben** zien wat voor spectaculaire resultaten hij kan bereiken met kleur. Aan het eind van de jaren zeventig beginnen ook enkele Europese striptekenaars hun kleuren rechtstreeks op het origineel aan te brengen. De gangmaker is **Alex Barbier**, wiens prachtige geschilderde strips als *Lycaons* helaas in de vergetelheid zijn geraakt. Zijn manier van werken is echter van groot belang geweest voor het werk van de latere beroemde meesters van de kleur als Bilal, Loustal en Mattotti.

Cosey

Een aantal auteurs pakt de draad van Winsor McCay en Herriman weer op en tast de mogelijkheden van het stripmedium af. **Fred** haalt in *Philémon* grapjes uit met de codes van het stripmedium. **Régis Franc** maakt in zijn *Histoires immobiles et récits inachevés* een ongekend gebruik van de dieptewerking in een plaatje: zowel op de voorgrond, als in het midden en op de achtergrond spelen zich verschillende verhalen af, die niet altijd rechtstreeks met elkaar in verband staan. Moebius maakt de beroemde tekstloze strip *Arzach*, die voor verschillende interpretaties vatbaar is. In *Majoor Fataal* experimenteert hij met ongewone verhaalstructuren, waarbij het verhaal zich spontaan ontwikkelt en de auteur vooraf geen idee heeft hoe het zal eindigen. Hetzelfde uitgangspunt zouden Tardi en Forest later hanteren voor hun roman *Het besloten land*. Geïnspireerd door de Nouveau Roman experimenteert **Martin Vaughn-James** met het stripmedium: in *The cage* treedt geen enkel personage meer op, de auteur toont alleen nog "decors" en voorwerpen die hij met veel zin voor detail beschrijft. Vaughn-James streeft naar een "materialistische" kunstcreatie, een puur spel met de basiselementen van het beeldverhaal.

Traditionele jeugduitgevers als Lombard en Dupuis verkopen weliswaar steeds meer albums, maar voor hun tijdschriften is de glorietijd voorbij. Zij verliezen steeds meer lezers. **Greg** probeert als hoofdredacteur van het weekblad *Kuifje* het tij te keren door het blad te moderniseren. Zelf draagt hij flink aan de hervormingen bij door de scenario's van diverse nieuwe reeksen voor zijn rekening te nemen. Omstreeks de overgang van de jaren zestig naar de jaren zeventig ontstaan aldus *Bruno Brazil* (samen met **Vance**) en *Bernard Prince* en *Comanche* (samen met **Hermann**). De helden veranderen met hun weekblad mee. Ze zijn niet langer de morele ideaalbeelden van de conservatieve burgerij. Zo laat Hermann Red Dust zonder scrupules een weerloze schurk neerknallen. Dergelijke handelingen zijn dan overigens in speelfilms al gemeengoed geworden. Het verdwijnen van de onfeilbare held luidt echter ook een andere ontwikkeling in: de stripheiden worden alsmaar menselijker. In *Buddy Longway* door de Zwitser **Derib** worden de personages van album tot album ouder en wint het emotionele, psychologische leven van de stripfiguren stilaan aan belang. In *Jonathan* door **Cosey** is dat nog sterker het geval.
Aan het begin van de jaren zeventig doet nog een nieuw type held haar intrede. De emancipatie van de vrouw en de vrije sex krijgen in de strip een flauwe afspiegeling in de vorm van vrijgevochten en sexy heldinnen als Natasja, Yoko Tsuno en Franka.
In 1973 verschijnt in *Kuifje De ballade van Roodhaar*, het (nooit in album verschenen) eerste deel van de *Simon van de Rivier*-cyclus van **Claude Auclair**. Het wordt al gauw de trendsetter van een nieuw genre, namelijk de postcataclysmische strip, die zich afspeelt in een wereld-van-na-de-bom. (*De valstrik* van E.P. Jacobs (1960) is eigenlijk een voorloper van dit genre.) In de postcataclysmische strip wordt de optimistische toekomstvisie van de klassieke strip van tafel geveegd. De economische crisis, ingezet door de spectaculaire stijging van de olieprijzen, verstoort de roes van de golden sixties. In het Westen groeit het besef dat de grondstoffen niet onuitputtelijk zijn en dat er grenzen en keerzijden zijn aan de economische groei ("Het rapport van Rome"). Stripauteurs als Auclair en Hermann *(Jeremiah)*, **Alex** en **Daniel Varenne** *(Ardeur)* tonen een vervuilde en verscheurde wereld, versplinterd in kleine leefgemeenschappen, waarin techniek in meerdere of mindere mate aanwezig is. Meestal woedt er een harde strijd om het bestaan. Deze strips spelen veelal in de 21ste eeuw of rond de eeuwwisseling af. Dit cultuurpessimisme krijgt haast het karakter van een fin-de-siècle mentaliteit. Enerzijds bieden deze strips een ontsnapping uit de alledaagse werkelijkheid. Anderzijds kunnen zij de lezer uiteindelijk alleen maar frustreren, want ze bevatten de boodschap dat het in de toekomst niet beter zal worden.
Het pessimisme breekt ook door bij **André Franquin**, de man van jolige stripfiguren als de Marsipulami en Guust Flater. Franquin toont in *Zwartkijken* zijn zwartgallige kijk op onze hedendaagse wereld.

Hermann

Egmond

In Nederland fungeert *Pep* als voedingsbodem voor nieuwe tekenaars als **Fred Julsing, Henk Kuijpers, Martin Lodewijk, Dick Matena** en **Peter de Smet**. Maar de afnemende belangstelling voor jeugdbladen treft ook *Pep*. In 1975 ziet het zich gedwongen om met *Sjors* samen te gaan onder de naam *Eppo*.

Wat Vlaanderen betreft kunnen we kort zijn: nieuwe namen blijven veelal binnen het vertrouwde kader van de humoristische familiestrip. *Jommeke* van **Jef Nys** start begin jaren zestig. *Kiekeboe* van **Merho** begint aan het begin van de jaren zeventig. Daartussen ligt een enorme produktie door **Studio Vandersteen** met reeksen als *Suske en Wiske, Bessy, De Rode Ridder* enz. Hoe populair ook in Vlaanderen of Nederland, slechts bij uitzondering weet een Vlaamse stripserie ook elders aan te slaan. De nieuwe ontwikkelingen lijken aan Vlaanderen voorbij te gaan.

In de VS zakt vanaf 1973 de underground-scene in. Wel ontstaan langzamerhand overal te lande speciale stripwinkels. Deze winkels verkopen echter wel hoofdzakelijk aan comic-bookverzamelaars en fans van het superhelden-genre. Er komen ook nieuwe distributienetten, die aan de nieuwe behoeften voldoen. Deze nieuwe markt biedt kansen aan onafhankelijke uitgevers (van *Cerebus, Elfquest,* e.d.), maar het zal nog tot in de jaren tachtig duren voordat alternatief talent zich ten volle kan ontplooien.
Voor Marvel en DC zijn de jaren zeventig gouden tijden, terwijl voor anderen (Harvey, Arcie en Gold Key) de zaken achteruit gaan - zij richten zich allen op een jonger publiek. Het gamma van de comic strip wordt breder: barbaren, vampieren, weerwolven, mythologie, Oosterse krijgskunsten zorgen voor nieuwe genres.
Will Eisner vestigt met zijn *A Contract with God* de term "graphic novel", een benaming die de Amerikanen duidelijk moet maken dat strips het pulpniveau kunnen overstijgen. De term zal in de jaren tachtig echter vooral als commercieel lokmiddel gebruikt worden om duurdere uitgaven met flutverhaaltjes te slijten. Een gelijkaardige term ("stripromans") wordt door het Franse stripblad *(A Suivre)* gelanceerd. Men wenst strips als een vorm van literatuur te beschouwen.

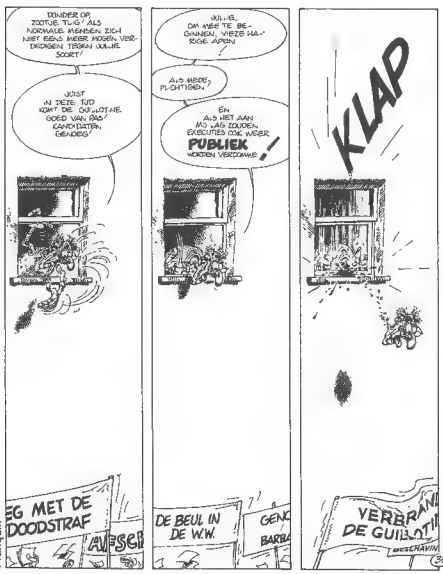
DONDER OP, ZOOTJE TU-G! ALS NORMALE MENSEN ZIJN NIET EENS MEER MOGEN VERDIENEN TEGEN JULIE SOORT!
JUIST IN DEZE TIJD KOMT DE GUILOTINE GOED VAN PAS! KANTJUSTEN GENOEG!
JULIE, OM MEE TE BEGINNEN, WEZE HARDE APPEL
AAN MEDE-PLICHTIGEN?
EN... ALS WET AAN MIJ LAG ZOUDEN EXECUTIES OOK WEER PUBLIEK WORDEN VERZONNEN!
KLAP
EG MET DE DOODSTRAF
AFSCH
DE BEUL IN DE W.W.
GENC
BARBA
VERBRAN
DE GUILLOTI
BRESCHAVIN
35

Franquin

Eisner

In de Amerikaanse krantestrip zit niet veel beweging. Enkele nieuwe populaire stop comics als *Hägar, the horrible* van **Dick Browne** en *Garfield* van **Jim Davis** beginnen aan hun carrière. Het cynisme zet zich nog verder door met *Life in Hell* van de onverbiddelijke **Mat Groening**, die in de jaren tachtig stinkend rijk zal worden met zijn tekenfilms van de *Simpsons*. De avonturenstrip, tijdens de Golden Age of Comics het meest populaire genre, is dan praktisch helemaal uit de zondagsbijlagen verdwenen.

VOLGENDE AFLEVERING: VAN 1980 TOT NU

Bewerking: Paul van Gremberghen

PRIKBORD

De Serie is weer terug. Op het vanouds oergezellige festival op het Dordtse Schefferplein presenteerde Griffioen Grafiek de delen twee en drie in de ooit eens door (en voor) Henk Kuijpers gestarte reeks prenten. Onder de titel *Correspondentie 1992 - 1993* presenteren **Hanco Kolk** en **Peter de Wit** een even oorspronkelijke als sprankelende bijdrage aan De Serie, waarin beide heren elkaar schrijven vanuit verschillende uitgaansgelegenheden. Hanco's bijdragen uit mondaine oorden als Club Paradise (Chicago) en El Molino (Barcelona) gaan vergezeld van even mondaine prenten (zie voorplaat van deze *ZozoLala*). Peters brieven uit Birki Snacks (Assendelft) en De Bierhut (Amsterdam Noord) worden gecompleteerd door een tekening van 'De Vrouw' en een portret van Isabelle en de kinderen Fortuin.
Het -minder originele en dus commerciële(?)- derde deel van De Serie, *Het geheime wapen*, komt op naam van **Martin Lodewijk** die uit de doeken doet wat een geheim agent nodig heeft om te overleven in de onzekere tijden na de Koude Oorlog. Met Agent 327 en Olga Lawina. Beide portfolio's zijn gedrukt in een oplage van 250 exemplaren, full-colour - offset. De prenten meten 30 x 40 cm, zijn afzonderlijk genummerd en gesigneerd en kosten *ƒ*75 per stuk en *ƒ*125 voor beide portfolio's. Indien je favoriete stripwinkel ze niet (meer) heeft, kun je contact opnemen met Griffioen Grafiek, Koningsstraat 20, 1213 AX Hilversum. Telefoon: 035-243151. Maar daarmee zijn we er nog niet. Voor de Strip-2-Daagse worden de delen vier en vijf alweer aangekondigd. *Sacred Pin-ups* van **Peter Pontiac** zal bestaan uit vier zeefdrukken in kleur en een collage van schetsen die aan de zeefdrukken voorafgingen (à la *Pontiac Review*). Kosten: ca. *ƒ*100 (oplage 250). Maar ook **Henk Kuijpers** is weer van de partij. Zijn tweede bijdrage aan De Serie bestaat uit een viertal prenten over *Kleding* (of het gebrek daaraan?). De oplage bedraagt 975 exemplaren à *ƒ*60. Haal maar vast wat centjes van de bank. ML

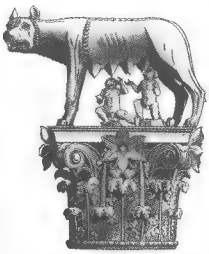
Chaillet

In *ZozoLala 64* schreven we al eerder over de serie Franstalige informatieve boeken, die **Jacques Martin** heeft opgezet over de architectuur in de klassieke oudheid. Inmiddels is het derde deel, dat het oude Rome behandelt, verschenen. De tekeningen zijn overigens van de hand van **Gilles Chaillet** *(Vasco, Le-franc)*. Zijn stijl is identiek aan die van Martin, zodat dit album dezelfde sfeer ademt als de reeds verschenen delen over Griekenland en Egypte. Elk deel telt 60 pagina's, is volledig in kleur en bevat veel foto's, nog meer tekeningen en heel wat tekst. De prijs is ongeveer BF 600. Een aanrader voor alle geïnteresseerden in geschiedenis. PvG

Het **Sjors & Sjimmie Stripblad** besteedt in nummer 16 in *T is van tekenaar* aandacht aan **Morris** (o.a. *Lucky Luke* en *Rataplan*) en **Marinko** (o.a. *Roel Dijkstra*). In datzelfde nummer begint een zes afleveringen durende wedstrijd waarmee uiteindelijk een CDi-speler (incl. software) gewonnen kan worden. Nummer 17 treft **J.K.J. Bloks** *Niet Thuis*. Er is ingebroken op zijn zolderkamertje en Jerome is spoorloos. Nummer 18 presenteert *Gigabits*; een nieuwe rubriek waarin aandacht wordt besteed aan computerspelletjes rond strip- en tekenfilmfiguren. In nummer 19, tenslotte, zien we **Marshall Blueberry** (Vance/Giraud) terug in *Shermans Opdracht*. Blueberry arriveert in het niet zo hemelse plaatsje Heaven, waar hij als sheriff orde op zaken moet stellen.

NOG STEEDS OP ZOEK NAAR UITVERKOCHTE
OUDE NUMMERS?

GEEN NOOD!
WANT NU IS ER:

KLAS
SIEK II

NUMMERS 13 T/M 24
JAARGANG 1984 EN 1985

ONTVANG 212 PAGINA'S
KLASSIEK II

DOOR OVERMAKING VAN f 37,50
op GIRO 3253937 (nl) of BF 750 op
POSTGIRO 000-1648405-84 (b)
o.v.v. ZLklassiek II

Het verdwijnen van **Kuifje** heeft een lichte oplagestijging van het tweewekelijks verschijnende **Sjors & Sjimmie Stripblad** tot gevolg gehad. Speciaal met het oog op de leesmappen werd verleden jaar **Sjors & Sjimmie Extra** gestart. Dat blad, met strips van andere uitgeverijen en oude verhalen uit **Pep** en **Eppo**, moest het wekelijkse gat van het **Stripblad** dichten. Volgens redacteur Dirk Snoodijk is de oplage van beide bladen met zo'n 6-7000 exemplaren gestegen. *"Het is gebleken dat veel leesmaphouders niets in de plaats van Kuifje nemen, maar de onderhandelingen lopen nog door. De toename van de oplage heeft de redaktie van het Stripblad inderdaad iets meer adem gegeven. De marge is echter klein. Een duizendtal exemplaren dat aan de leesmappen verkocht wordt, staat wat opbrengst betreft, niet in verhouding tot een duizendtal nieuwe abonnees. Vandaar dat het effect op het aantal eigen producties gering zal zijn."* ML

Er zijn vele redenen voor een bezoek aan Brussel. De bezienswaardigheden, de bieren, de gezelligheid, of... de strip. Het Stripmuseum is uniek,-maar het grote aantal stripwinkels heeft eveneens het nodige te bieden. Ze doen allemaal hun best om zich van de concurrentie te onderscheiden. De een zoekt het in exposities van origineel werk, de ander in hoge kortingen en de slimsten in iets extra's voor hun klanten. Onder die laatsten bevindt zich **Galerie Sans Titre** (Avenue de Stalingrad nr. 8), die naast wisselende tentoonstellingen steeds van enkele nieuw verschenen albums een eigen versie aanbiedt. Zo'n eigen versie bevat een prent, die speciaal voor de winkel is gemaakt, meestal in een paar kleurgangen, met een oplage van rond de 200 en altijd genummerd en gesigneerd. Van deze eigen versies zijn nog diverse titels te koop, waaronder *Brieven uit de bar* en *De zottin van de Sacré-Coeur*. Voor eind dit jaar staan eigen versies van de nieuwe albums van Prado, Schuiten, Tardi en Yslaire op het programma. PvG

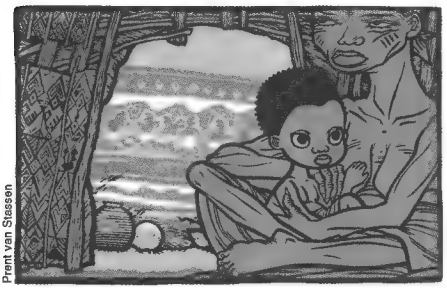

Prent van Stassen

Allemaal genoten van **Brieven uit de bar**? Dan herinneren jullie je vast wel de scène in het eerste deel, waarin Anne haar vriendin Leila een boek geeft. Leila zal dat boek verslinden en later gebruiken om, bij gebrek aan iets anders, haar dagboekaantekeningen in te maken. Het boek bestaat echt. Het heet *Ellen Foster* en is geschreven door Kaye Gibbons. Een Nederlandse vertaling is niet beschikbaar. De goed gesorteerde boekhandel heeft het Engelstalige origineel wellicht op voorraad, of kan het in elk geval bestellen. PvG

Vicomte, de tekenaar van de eerste vier delen van *Het land van Langvergeten*, heeft enkele jaren niets van zich laten horen. Hij werkt echter aan een nieuwe, driedelige serie. De reeks gaat *Rien* heten en het eerste deel, dat begin '94 in het Frans uitkomt, *Sasmira*. Het centrale thema van de reeks is de tijd. PvG

Nog steeds is de Nederlandse vertaling van het tweede deel van *Maus* niet verschenen. Hier zal ik het verder maar niet over hebben. Waar ik het wel over wil hebben, is een heel aardige Duitse publicatie over *Maus*. In **Maus -Der Holocaust-Comic und die Reaktionen des amerikanischen Publikums** bekijkt student *Politikwissenschaften* Kai-Steffen Schwarz de manier waarop Spiegelmans *survivor's tale* door het publiek is ontvangen. Onthullend zijn de reacties in de algemene pers, waaruit blijkt dat men zich gedwongen voelde te erkennen dat *Maus* voor het eerst bewees dat strips toch ergens over kunnen gaan. Een niet geringe belediging van diegenen die dit vóór Spiegelman al bewezen hadden. De manier waarop sommige literatuurcritici worstelen om de kracht van *Maus* te rijmen met het vooroordeel dat de aard van het stripverhaal de expressieve mogelijkheden ervan beperkt, geven de nodige aanleiding tot leedvermaak. Waar de algemene pers zich voornamelijk tot superlatieven en verwondering over het gekozen medium beperkte, kwam in de stripvakpers, voornamelijk in *The Comics Journal*, een inhoudelijke discussie over *Maus* op gang. Stripauteur Harvey Pekar zwengelde de discussie aan, door in een recensie het gebruik van diermetaforen te veroordelen als stereotypebevestigend en in tegenspraak met het gedetailleerde realisme van de rest van het verhaal. Bovendien verweet hij Spiegelman dat hij zijn vader Vladek veel te eenzijdig en negatief afschildert. De recensie riep veel reacties op en de discussie sleepte zich enkele jaren voort, om uiteindelijk Pekar ertoe te brengen veel van zijn kritiek bij te stellen.
Schwarz' studie is vooral interessant als beschrijving van de ontvangst van *Maus* door de pers, zonder daar verder al te veel aan toe te voegen. Verder zullen mensen die, om wat voor reden dan ook, documentatiemateriaal over *Maus* zoeken door de zeven pagina's lange literatuurlijst zeker een eind op weg geholpen worden. Je kunt de 48 pagina's dikke studie voor DM 6,90 in je bezit krijgen door contact op te nemen met K.-S. Schwarz, Eichendorffring 115, S 705, W-35394 Giessen, Duitsland. TD

Juillard, van wie zowel bij Casterman als bij Dupuis (in de Collectie Vrije Vlucht) nog een album moet verschijnen, laat nu al weten dat hij daarna weer verder zal gaan met *De 7 (?) levens van de sperwer!* En wij maar denken dat die serie afgelopen was. Deel acht van *De eeuwige levens van de sperwer* zal overigens nog een jaar of twee op zich laten wachten. Het is maar dat u het weet. PvG

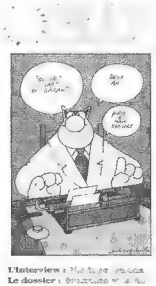

Krijgt *ZozoLala* navolging in het buitenland? Door de komst van **Le journal B.D.** lijkt het er wel op. Meer dan dat het blad in mei dit jaar voor het eerst is verschenen, 24 pagina's telt en in diverse Brusselse stripwinkels gratis mee te nemen op de toonbank ligt, weten wij er eerlijk gezegd nog niet van. Het eerste nummer bevat een interview met Philippe Geluck *(De Kat)* en een aantal bijdragen over Brussel in de strip (met o.a. Schuiten en Frank). Of een abonnement tot de mogelijkheden behoort is ons niet bekend, maar geïnteresseerden kunnen zich wenden tot Cristophe Coppens, 32 Av. de l'Armante, 1020 Brussel. PvG

De Fransman **Goffaux** tekent harde misdaadverhalen die zich afspelen in het Amerika van voor de oorlog en duidelijk geïnspireerd zijn door de film noir. Zijn stijl is enigszins te vergelijken met die van Bernet in *Torpedo 1936*. In tegenstelling tot Bernet, is Goffaux nooit echt doorgebroken. Van zijn detective Max Faccioni verschenen slechts twee albums in het Nederlands. In eigen land verging het hem al niet veel beter. Goffaux probeert het binnenkort opnieuw met een andere detective, *M. Hawks*, ditmaal op scenario van **Yann**. Een Nederlandse vertaling is nog onzeker. PvG

Tijdens het stripfestival in Dordrecht viel mijn oog op een nieuw stripmagazine. Niet verwonderlijk, gezien de verzorgde uitgave in het algemeen en Betty Page die de voorkant siert in het bijzonder. Dit gloednieuwe magazine met de naam **Incognito** is een combinatie van stripblad en stripinformatieblad. Het in Dordrecht ten doop gehouden nul-nummer bevat amateurtekenwerk, onder meer van enkele bekenden uit het *Striptuur*- en *Titanic*-tijdperk. Daarnaast is er in dit nummer - en volgens de redactie ook in de komende nummers - ruimte voor interviews, geïllustreerde verhalen en recensies. Met 44 pagina's in zwart-wit uitgevoerd en een cover met

steunkleur is dit nul-nummer van *Incognito* een nummer dat lekker oogt. Met bijdragen van een groot aantal amateurtekenaars kan het niet anders dan dat er een groot verschil in stijl optreedt. *Incognito* heeft daar ook last van, maar weet een behoorlijk niveau te behouden.
Wat het meer tekstuele gedeelte betreft, krijg ik de indruk dat de schrijvers van het interview en de recensies nog in hun werk moeten groeien: de teksten zijn niet altijd even duidelijk en doordat relevante informatie en twijfelachtige bladvulling naast elkaar voorkomen denk ik dat het toelatingsexamen niet altijd even streng was. Wel wordt zeer veel persoonlijk commentaar gegeven, wat de leesbaarheid ten goede komt.
Nummer 1 van *Incognito* wordt gepresenteerd tijdens de stripdagen in Breda. Wil je je vóór die tijd reeds opgeven voor een abonnement, dan is dat te realiseren door ƒ 25,- (per jaar voor 5 nummers) te storten op giro 6193908 t.a.v. Robin Schouten te Zaandam, o.v.v. Abonnement Incognito. CB

Sinds 1986 laat Giardino ons in het ongewisse over het lot van zijn spion tegen wil en dank, **Max Fridman**. Achter de schermen wordt echter een nieuwe missie voorbereid. De uitgave van *Fatale vakanties* door Casterman is Giardino kennelijk zo goed bevallen, dat de nieuwe Fridman ook bij deze uitgeverij zal verschijnen en niet bij Glénat. Het afscheid van Glénat is overigens niet probleemloos: over de rechten van de serie wordt nog druk onderhandeld. Mochten de uitgevers het niet eens kunnen worden, dan zou er volgens onze eigen undercover-intrigant weleens een album bij Casterman kunnen verschijnen dat verdomd veel weg heeft van Max Fridman, maar het net niet is. PvG

Stripwinkel Bonte (Brugge) geeft onder de naam **Uitgeverij Bonte** al enige tijd luxe albums uit in een werkelijk gelimiteerde oplage. Die oplage wordt namelijk bepaald door het aantal pagina's van het verhaal, daar ieder luxe album vergezeld gaat van een originele pagina. De drukkwaliteit van haar eerste uitgave (*Johnny Goodbye*

Pinguins

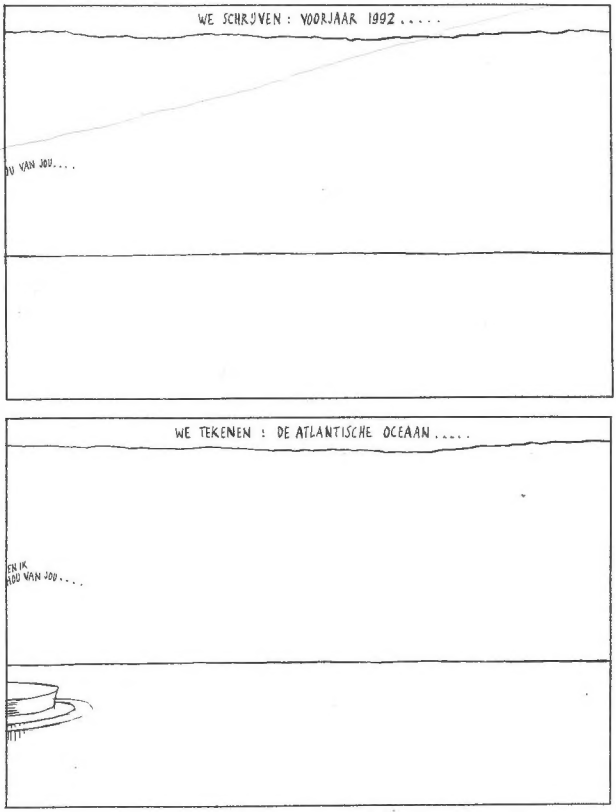

BERT VAN DER MEIJ

en de Barkerbende) liet nogal wat te wensen over, maar daar komt volgens de uitgever verandering in. Voor de maanden augustus en september staan respectievelijk *Jody Barton: De schittering van de dood* (Declercq) en *Rudi: Het beloofde land* (Verschuere) op het programma. De strips verschijnen op A3-formaat en kosten respectievelijk 4900 BF (oplage: 50 exemplaren) en 7200 BF (oplage: 30 exemplaren). Voor informatie kun je terecht bij Stripwinkel Bonte, Heidelbergstraat 5, 8200 St Michels Brugge 2, te België. ML

De stripwinkels Tistjen Dop (Turnhout) en De Galliër (Sint-Truiden) laten bij bepaalde nieuwe uitgaven een speciale **Ex-Libris-prent** maken die gratis bij de albums zal worden gevoegd. De prenten worden in een oplage van 300 exemplaren (150 per winkel) genummerd en gesigneerd verspreid. Bij de -dit najaar verschijnende- nieuwe albums van *Rode Ridder, Bakelandt* en *Kiekeboe* zullen Ex-Libri worden bijgevoegd van respectievelijk Biddeloo, Leemans en Nys. Vervolgens staan Oosterveer (*Kanjers*) en Leloup (*Yoko Tsuno*) op het programma. Hoewel de eerste drie prenten een clichématig hoog blootgehalte hebben, kunnen we hier toch spreken van een aardig winkeliersinitiatief. ML

In november verschijnt een nieuw deel in de serie **De duistere steden** door Schuiten en Peeters. Het wordt geen strip, maar een verzameling illustraties en teksten. Een beetje zoals in *De archivaris*, maar toch weer anders. De titel luidt *L'Echo des cités*. PvG

Schuiten

Begin '94 zal bij uitgeverij Lombard een nieuw album van **Cosey** verschijnen: *Zélie Noord-Zuid*. Hoofdpersoon is Zélie, een Afrikaans meisje dat op jonge leeftijd -na de dood van haar ouders- geadopteerd wordt door een Zwitsers gezin. Jaren later gaat ze terug naar haar geboorteland, Burkina Faso. Het idee is afkomstig van de Zwitserse directie voor ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp (DDA), die regelmatig bulletins publiceert en videofilms laat maken over haar ontwikkelingsprojecten. Cosey in een van de laaste nummers van het weekblad Kuifje: "*Ze kwamen op het idee om voor één keer 'n strip te laten tekenen. Ze hebben contact opgenomen met diverse Zwitserse tekenaars, onder andere met mij. Ik heb daarop een synopsis geschreven die in de smaak*

Pinguins

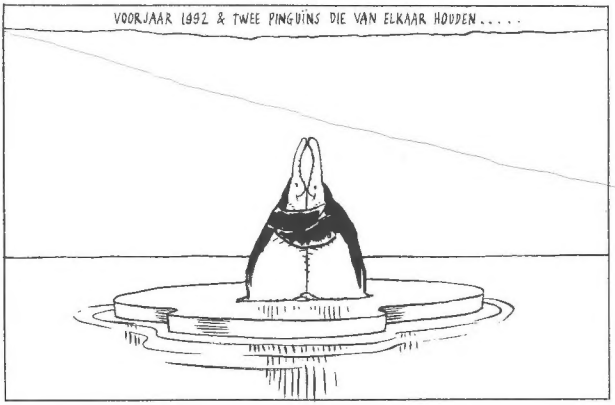

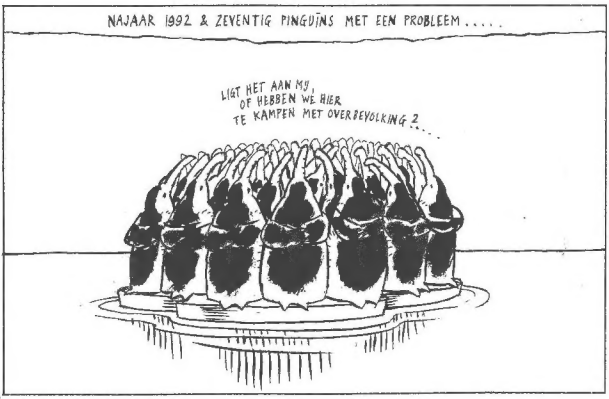

BERT VAN DER MEIJ

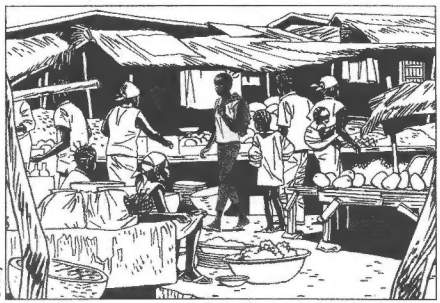

Cosey

viel. Daarna ben ik drie weken naar Burkina Faso gegaan. De DDA heeft juist dat land uitgekozen omdat daar de grootste concentratie aan belangrijke activiteiten van de Zwitserse hulporganisaties te vinden is." Het album verschijnt in een nieuwe reeks van Lombard, **Getekend** geheten. Naast *Zélie Noord-Zuid* zullen ook beide delen van *Op zoek naar Peter Pan* (Cosey) en *Een avontuur zonder helden* en het vervolg daarop(!) (Dany/van Hamme) verschijnen. *Op zoek naar Peter Pan* en *Avontuur zonder Helden* verschenen eerder in de collectie Verhalen en Legenden. ML

Het Belgische P&T Productions heeft onlangs de **Strip-Clip** geïntroduceerd, een serie boekjes met een erotisch-humoristisch karakter van steeds wisselende auteurs. Het eerste deeltje is getekend door Crisse en heeft, om in stijl te blijven, weinig om het lijf. De serie zal worden uitgebreid met een deeltje door Michetz *(Kogaratsu, Tako)* en een door Di Sano *(Rode Oortjes)*. De scenario's zijn steeds van de hand van de Waal De la Royere, die (eveneens voor P&T) daarnaast "serieuze" scenario's schrijft voor lange verhalen door Walthéry en (surprise, surprise) Jan Bosschaert. PvG

Wie dacht dat **Blake en Mortimer**, na hun schepper Jacobs en trendvolger De Moor, een zachte dood zouden zijn gestorven, heeft het bij het verkeerde eind gehad. Dat wisten we jullie in het vorige nummer al te vertellen. Namen waren toen nog niet bekend. Nu wel: het reanimatieteam betstaat uit tekenaar **Ted Benoît** en scenarist **Jean van Hamme**. Vooral de keuze van Benoit als tekenaar is verrassend. Het zal ons benieuwen of het negende avontuur van Blake en Mortimer, wanneer het eind volgend jaar verschijnt, een grafschennis of een verrijzenis zal blijken. Het album gaat overigens *De blauwe steen* heten. PvG

AGENDA

Tot en met **24 oktober** is de expositie **Taal en Teken** van **Theo van den Boogaard** te bezichtigen in Het Bruggebouw, Raadhuisplein 1 in de vlinderstad **Emmen**. Voor wie het nog niet weet; deze tentoonstelling biedt een overzicht van het uitgebreide en gevarieerde werk van Van den Boogaard: van *Sjef van Oekel*, zijn reclamewerk (o.a. voor de NS), tot en met zijn vrije werk. In een aantal gevallen is de weg van eerste schets naar ingekleurde en gedrukte eindversie stap voor stap te zien. Meer informatie: 05910-85871.

Avery

Iemand die zelf niet direkt met strips te maken had, maar die (zoals Hanco Kolk in dit nummer bevestigt) wel degelijk striptekenaars beïnvloed heeft, is **Tex Avery** (1908-1980). Zijn razendsnelle, humoristische tekenfilms (o.a. *Bugs Bunny, Daffy Duck, Droopy*) behoren tot de beste in hun soort. Onnavolgbaar is de wijze waarop met dezelfde absurde grappen gevarieerd wordt (*"What's up, Doc?"*) en de tomeloze overdrijving steeds nog een stapje verder blijkt te kunnen. Om het in Avery's stijl te zeggen: onmogelijk om bij deze films te voorkomen dat je ogen hun kassen voorbij schieten, dat je lach je ademtempo te machtig wordt en dat je met je tong helemaal op het eind van je schoenen om genade smekend ("nee, niet nog een grap!") in je bioscoopstoel achterblijft. Het **Nederlands Filmmuseum** biedt je **van 26 augustus tot en met 1 september** dagelijks om half negen 's avonds de gelegenheid een selectie van twaalf films uit het werk van Avery op een groot doek te bekijken. Extra de moeite waard, omdat je er op televisie meestal maar een gedeelte van te zien krijgt. Je vindt het Nederlands Filmmuseum op Vondelpark 3 te Amsterdam (telefoon: 020-58.91.400).

Zondag **26 september** kun je in de Vlaamse Beurs voor de vierde terrecht voor een **Stripruilbeurs**. De zaal is geopend van 10.00-17.00 uur. Meer informatie: Vlaamse Kaai 83A, **Antwerpen**. Tel: (09-32)(0)3-8271986.

Het **Brabants Stripspektakel** is een kleine, maar gezellige beurs, die dit jaar haar achtste editie beleeft. Op **4 en 5 september** a.s. gaan de deuren van Valkencourt aan de Pastoor Heerlansdreef 15 te **Valkenswaard** weer open, om toegang te geven aan een ruilbeurs, een veiling, een tentoonstelling en een aantal signerende tekenaars uit Nederland en België. Daaronder bevinden zich in elk geval Bartem, Cromheecke, Ferry, Hausman, Van der Kroft, Sels, Voges, Walthéry en Windig. De entree bedraagt *f* 2,50 of BF 50 naar keuze. Iedere bezoeker ontvangt een striptas. Daar passen alle nieuwe aankopen van onze ZozoLala-stand, die ook dit jaar weer aanwezig zal zijn, mooi in.

OUDE NUMMERS

30 HISLAIRE, LOUISE BROOKS (16 PAG.) **30 LUXE** IDEM OP ZWAAR, GLANZEND PAPIER **31** MILTON CANIFF, STEVE CANYON-STRIP, DUITSE STRIPS, A. DEN DOOIER (20 PAG.) **32** RAVEN EN ROUFFA, DE VERDWENEN JUWELEN (28 PAG.) **33** WINDIG EN DE JONG, URGO - ZOON VAN FNIRWAK, BRT-STRIPKWIS, DE ONNOEMBAREN (16 PAG.) **36** FRANK MILLER, E.P. JACOBS, THE MUMMY (24 PAG.) **38** DE OVERLEVENDE (KRIGSTEIN), ANGOULEME, DORP IN DE RIVIER, KORT AMERIKAANS (24 PAG.) **39** SAMBER, YSLAIRE, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **40 BIS** SPECIAAL DUBBELNUMMER OVER ALBERTO BRECCIA EN BERNIE KRIGSTEIN, MET VAN BEIDE EEN KORTE STRIP (44 PAG.) **42** ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURKA, K.A. (24 PAG.) **44** GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS, K.A. (20 PAG.) **50** BOURGEON, LITTLE NEMO, STRYPTOGRAM, AKTUELE INFORMATIE OVER STRIPTEKENAARS, FELICITATIETEKENINGEN EN -STRIPS VAN 15 TEKENAARS, K.A., TELEFOONTOESTELTEKENSTIJLTEST (40 PAG.) **51** DAVE MCKEAN (20 PAG.) **53** MUNOZ, OPLOSSINGEN STRYPTOGRAM EN TTTT (20 PAG.) **54** SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM, K.A. (20 PAG.) **55** TORRES, NIEUWJAARSKAARTEN, K.A. (20 PAG.) **56** PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGOULÊME 91 (20 PAG.) **57** AKIRA, K.A., FRANSE VERZAMELALBUMS, LIAN ONG (20 PAG.) **58** LOISEL, SCHULTHEISS (16 PAG.) **61** ROSSI, WENSKAARTEN, TRADE PAPERBACKS (20 PAG.) **62** EEN KLEINE MOORD, RAIVES, STRIPDAGEN HAARLEM, BAUDOIN, RIVIÈRE II, ANGOULÊME '92, TORENS VAN SCHEMERWOUDE (32 PAG.) **63** HANS KRESSE, LEZERSENQUETE I, ERIC HEUVEL (24 PAG.) **64** OOSTERWIJK, BRECCIA, VENANZI, SNAPSHOTS (16 PAG.) **65** UILENBROEK, SLEEN, FREZZATTO, SOKAL, SNAPSHOTS (24 PAG.) **66** LYTTLETON, MOEBIUS, STALLAERT, LOGOKWIZ, LEZERSENQUETE: UITGEVERIJEN, SNAPSHOTS (24 PAG.) **67** VAN DEN HEUVEL, SNAPSHOTS (16 PAG.) **69** VROUWEN EN STRIPS, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '30, '40 EN '50, SNAPSHOTS (20 PAG.)

ALLE NOG LEVERBARE **OUDE NUMMERS** VAN ZOZOLALA KOSTEN *f* 4,00/BF 75 PER STUK. BESTELLEN IS ALLEEN MOGELIJK DOOR OVERMAKING VAN HET TOTAALBEDRAG OP POSTBANK GIRO 3253937 (NEDERLAND) OF POSTGIROREKENING 000-1648405-84 (BELGIË) TEN NAME VAN STICHTING **ZET.EL** TE ARNHEM, MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE NUMMERS.

STRIPVOORSPELLING

Te verschijnen in augustus (week 28 t/m 32)

ABRAHAM STONE 2: De bron van het kwaad (Kubert) Arboris; 8,95 sc, 17,95 hc.
AGENT 212 15: Ongelikte beren (Kox/Cauvin) Dupuis; 8,75. AXEL MOONSHINE 14: Kleine meesteres (Ribera/Godard) Arboris; 8,95. *Eindelijk!*
DE FAMILIE DOORZON 17: Wensouders en draagmoeders (De Jager) Big Balloon; 9,95/195 sc, 17,95 hc.
DE HUURLING 6: De zwarte bol (Segrelles) Arboris; 8,95 sc, 17,95 hc.
DE BESTE VERHALEN VAN DONALD DUCK 76: Donald Duck als bermtoerist (Barks) Big Balloon; 7,50/150. *Een van de twee miljoen in deze zomer.*
DOTTY WERVELWIND (Wanda Scott) Oog & Blik; 13,00. *Wanda Scott is het pseudoniem van Wasco, winnaar van de grote prijs van Amsterdam voor illustratoren.*
FANN HET LEEUWEKIND: Fann in gevaar (R.Rahir) Casterman; 8,75.
IRISH COFFEE 2: Black tea (Trilta/Meglia) Arboris; 8,95.
JESS LONG 18: De dubbelgangster (Piroton) Dupuis; 8,75.
NOT QUITE DEAD (Shelton) Oog & Blik; 13,00.
PONTIAC REVIEW: Narco-nummer (Pontiac) Oog & Blik; 35,00.
TIMOER 31: De zweep van Arufa (Sirius) Dupuis; 8,75.
YAKARI: Yakari en de vuurdam (Derib) Casterman; 7,95.

Te verschijnen in september (week 33 t/m 37)

BAKELANDT 60: Gesel van de nacht (Leemans) Standaard; 5,95.
BLAUWBLOEZEN 35: Kapitein (Lambil/Cauvin) Dupuis; 8,75.
BOES GAGS 4: Stierengevecht (Raymakers) Standaard; 7,95.
DE MALTEZER 2: De zeven en een halve samoerai (Durand/Verron) Lefranq; 9,95.
DE ANDERE WERELD 2: De achterkant van de hemel (Rodolphe/Magnin) Arboris; 8,95.
DE ZOON VAN DE AREND 7: Austerlitz (Faure/Vaxelaire) Arboris; 8,95 sc, 17,95 hc.
DE BLANKE LAMA 5: De open en gesloten hand (Jodorowsky/Bess) Arboris; 8,95 sc/17,95 hc. *En dito beurs.*
DONALD DUCK POCKET 12: De wilde stad (Disney) Big Balloon; 7,50/150.
DONALD DUCK POCKET 11: Het verhaal zonder eind (Disney) Big Balloon; 7,50/150.
DRUUNA X: Het verboden album van Serpieri (Serpieri) Loempia; 39,90 hc. *Nu met hele harde...*
ELFQUEST 14: De val (Pini/Pini) Arboris; 7,95. *Herdruk.*
ELFQUEST 33: Het nieuwe land (Pini/Pini) Arboris; 7,95.
OERBOSVERTELLINGEN 2: De reis omhoog (Tarvel/Aoumri) Arboris; 8,95 sc, 17,95 hc.
ELFQUEST 15: Aanslag in de bergen (Pini/Pini) Arboris; 7,95. *Herdruk.*
HALONA (Berthet) Dupuis; 23,50, hc.
HANS 6: De toverplaneet (Kas/Rosinski/Duchateau) Le Lombard; 9,95.
HEINZ 11 (Windig/De Jong); Oog & Blik. *Op een nieuw formaat (A4). Prijs nog niet bekend.*
JIM CUTLASS: De witte alligator (Rossi/Giraud) Casterman; 14,90 hc.
JOHAN EN STEFAN 2: De geheime Vulca; Standaard; 7,95.
JOKER 2: Intriges (Dany/Van Hamme) Albatros; 9,95. *Heette vroeger Harlekijn.*
JOMMEKE 173: IJsbeerbende (Nijs) Het Volk; 5,95.
JOOP KLEPZEIKER 1 t/m 7 (Schreurs) C.I.C.; 12,50. *Herdrukken.*
JULES VERNE 1: Reis naar het middelpunt der aarde (Laverdure/Delisse) Lefranq; 9,95.
KANJER 1: Volmaakt (Oosterveen) Albatros; 9,95.
KIEKEBOE 58: Haaiman (Merho) Standaard; 5,95.
KOREA (Kurtzman) Sherpa; 19,95/399. *Er is ook een luxe uitgave gepland van deze klassieke (anti)oorlogsverhalen.*
KRIJTLIJN (Prado) Casterman; 35,00. *Realistisch werk van de tekenaar van De kronieken der onlogica.*
KUIFJE in zwart-wit (Hergé) Casterman; 175,00. *Doos met eerste negen Kuifjes facsimilé op klein formaat.*
LEONARDO 21: Een meesterster (Turk/De Groot) Big Balloon; 8,95/180.
LORETTE EN HARPIE 1; Cobra; 8,95.
LOU SMOG 5: UFO-alarm (Van Linthout) Le Lombard; 9,95.
MAIGRET 2: Maigret spant een valstrik; Lefranq; 9,95.
MARRIED WITH CHILDREN 2; De Vrijbuiter; 8,95.
MAZDABENDE 5: Op dreef (Darasse/Hislaire) Dupuis; 8,75.
MELMOTH 2: Mary Shilling (Renier/Rodolphe) Dargaud; 8,25.
MACCOY 18: De toverkoffer (Palacios/Gourmelen) Dargaud; 8,25.
NERO 123: Wonderboy (Sleen) Standaard; 5,95.
OERBOSVERTELLINGEN 1: De wortelstam (Tarvel/Aoumri) Arboris; 17,95 hc.
PARODIEREEKS 4: Stripspotters 2 (Diversen) Arboris; 8,95.
RATAPLAN 5: Blunders van Rataplan 1 (Fauché/Léturgie/Morris/Janvier) Lucky Productions; 7,95. *Had je daar dan vier man voor nodig?*
RIOOLRATTEN 1: Slachtoffer van Parijs; Oranje; 9,95.
RIOOLRATTEN 2: De zwarte roos; Cobra; 9,95 sc, 24,95 hc.
RODE RIDDER 5: De vrijschutter (Vandersteen/Verschuere) Standaard; 5,95. *Herdruk.*
RODE RIDDER 6: Het wapen van Rihei (Vandersteen/Ver-schuere) Standaard; 5,95. *Herdruk.*
RODE RIDDER 147: Levenselixer (Biddeloo) Standaard; 5,95. *Na 147 delen kan 'n slokje geen kwaad?*
ROEL 7: Incognito (De Jager/Stevenhagen) Dupuis; 8,75.
SCHANULLEKE 4: Poppenkast (Vandersteen) Standaard; 5,95.
SIOBAN 1: De klaagzang van de verloren gewesten (Rosinski/Dufaux) Dargaud; 9,95. *Komt nog één deel.*
SPETTERTJE 2: Haar tweede wip: om te zoenen (Yann/Bodart) De Boemerang; 9,95.
SUSKE EN WISKE 237: De snikkende sirene (Studio Vandersteen) Standaard; 5,95.
URBANUS 42: De depressie van Urbanus (Linthout/Urbanus) Loempia; 6,50.
WAAR DENKEN ZE AAN 2: Vreemd gaan (Wolinski) De Boemerang; 14,95.
WITTE HORIZON 1: Abel Baross (Osi/Renard) Le Lombard; 9,95.
YIN YANG 3: De maatschappij van de zandloper (Schetter) Schetter Uitgever; 9,95.

KOLOFON

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.El te Arnhem. ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op pagina 2 vermelde stripwinkels

FINANCIËN:
Nederland: Postbank giro 3253937
België: Postgiro 000-1648405-84
T.n.v. Stichting Zet.El te Arnhem, Nederland

ABONNEMENTEN:
Een jaarabonnement (6 nrs.) kost ƒ 20,00/BF 370, een abonnement voor twee jaar (12 nrs.) kost ƒ 33,00/BF 600. Beide zijn te verkrijgen door storting van het bedrag op een van bovenstaande girorekeningnummers, onder vermelding van: Abonnement ZL m.i.v. nr...
FOREIGN SUBSCRIPTIONS: F 20,00 (1 YEAR) OR F 33,00 (2 YEARS) BY INTERNATIONAL MONEY ORDER PAYABLE TO ZET.EL, ST. ANTONIELAAN 13, 6821 GA ARNHEM, HOLLAND

Druk: SSN Nijmegen
Afwerking: Van den Burg, Weurt
Oplage: 7000 ex.

REDAKTIE:
Carl Bieker, Paul van Gremberghen en Mike Leenders
VORMGEVING EN OPMAAK:
Toon Dohmen en Sigge Stegeman
VASTE MEDEWERKERS:
Marq van Broekhoven, Anton Damen, Jurrie Heshusius, Inktvis-Prutduktie, Paul Sprang
MEDEWERKENDEN AAN DIT NUMMER:
Joost de Lange, Pascal Lefèvre, Hans van Soest

© 1993
Het copyright voor de vormgeving, de artikelen en voor de strips en illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

REDAKTIEADRES: ST. ANTONIELAAN 13, 6821 GA ARNHEM, NL